

תַּבֵּת הַתְּהוֹדָה שֶׁל מִיתָר

ספורים לילדים בעקבות פרקי אבות וחקמת אמהות

תוכן עניינים:

עמ' 3	הקדמה – מבוא למשנה:
עמ' 6	מסכת אבות, פרק א
עמ' 7	אין כניסה לכדורים – מסכת אבות, א', א
עמ' 11	לכל מטבע יש שני צדדים – מסכת אבות, א', ב, יח
עמ' 15	מסכת אבות, פרק ב
עמ' 16	הדרך הטובה ביותר – מסכת אבות, ב', ח-ט
עמ' 23	רודפים אחרי הזמן – מסכת אבות, ב', טו
עמ' 25	מסכת אבות, פרק ג'
עמ' 30	השתיקה הכי חכמה בעולם – מסכת אבות, ג', יג
עמ' 34	הטיול השנתי – מסכת אבות, ג', יד
עמ' 38	מסכת אבות, פרק ד'
עמ' 39	מפגש בין עולמות – מסכת אבות, ד', א
עמ' 43	כשהחברות הכי טובות רבות – מסכת אבות, ד', יח, ה', יא
עמ' 48	מסכת אבות, פרק ה'
עמ' 49	שבת בקיבוץ – מסכת אבות, ה', י
עמ' 53	כולם בשביל אחד? – מסכת אבות, ה', יז
עמ' 58	מסכת אבות, פרק ו'
עמ' 59	ויכוח שאין לו סוף – מסכת אבות, ו', ב
עמ' 62	לצמוח מתוך הקושי – מסכת אבות, ו', ד
עמ' 65	נשים פורצות דרך
עמ' 67	חכמת אמהות
עמ' 68	הילד הכי מעצבן בעולם – חכמת אמהות, ה
עמ' 72	סוף הוא תמיד התחלה – חכמת אמהות, י
עמ' 75	סוף לסיפור – סיכום
עמ' 76	הערכה חלופית – הסיפור שלי
עמ' 77	עיגולי הערכה

הקדמה:

חמשת חומשי תורה כוללים מצוות רבות. במקרים רבים המצוות האמורות בתורה נאמרות באופן כללי מבלי להסביר את אופן ביצוע הדברים הלכה למעשה.

חכמים, בתקופת סוף ימי בית המקדש השני, החלו לדרוש את התורה ולחבר בין האמור בה לבין אורחות החיים ההלכתיים שלהם: לפעמים הלימוד הוביל למעשה. זאת אומרת, שהם למדו את התורה, דייקו בלשונה דיוקים פרשניים, ומהם הסיקו את פרטי החוק וההלכה כפי שהם אמורים להיות בעיניהם. ולפעמים המעשה הוביל אל הלימוד. כלומר, שכבר הייתה מסורת נהוגה בידיהם, והם רצו "להוכיח" שהיא אכן נכונה, מתוך דברי התורה עצמה.

עם הזמן, הלכו ונוצרו עוד ועוד פרטי הלכה שכאלו, עד שחכמים ראו לנכון להתחיל לאסוף אותם באסופה העומדת בפני עצמה, ולא רק כמדרשים שנאמרים כפירוש לתורה.

אסופה זו, שהלכה ונוצרה במשך עשרות שנים, עד שנחתמה בידיו של רבי יהודה הנשיא – היא המשנה.

מה זה בכלל משנה?

המשנה מורכבת מ**משה סדרים** (ש"ס – שישה סדרים). כל סדר הוא נושא רחב, שתחתיו כלולים נושאי משנה רבים:

סדר זרעים - עוסק במצוות הקשורות לעבודת האדמה, כמו מסכת ביכורים המתארת כיצד היו מעלים ביכורים אל בית המקדש בימי קדם.

סדר מועד - עוסק בחגים השונים שבלוח השנה העברי וכן בשבת, כגון מסכת יומא המתארת את יום הכיפורים ואת ההלכות הנלוות לו.

סדר נשים - עוסק בהלכות הקשורות לאדם וביתו, ובעיקר בין איש ואשתו, ובו נמצאת למשל מסכת קידושין המעצבת את הנישואים בין בני הזוג על פי ההלכה.

סדר נזיקין - עוסק בכל הקשור להלכות שבין אדם לחברו, לדוגמא, מסכת בבא מציעא העוסקת בהשבת אבידה.

סדר קודשין - עוסק בכל הקשור לעבודת המקדש, כגון מסכת מידות המתארת את מבנהו של בית המקדש.

סדר טהרות - עוסק בהלכות טומאה וטהרה, לדוגמא מסכת כלים העוסקת בסוגי הטומאות שיכולות לטמא את הכלים בביתו של האדם, ובדרכים שניתן או לא ניתן לטהר אותם.

לפניכם שישה בולים שעוצבו בשנת 2005 אשר כל אחד מהם מייצג סדר אחד מבין שישה סדרי משנה. כתבו בתיבה הריקה שבכל בול את הסדר מן המשנה שהוא בא לייצג:

• מתחו קו בין שם הסדר לנושא שבו הוא עוסק:

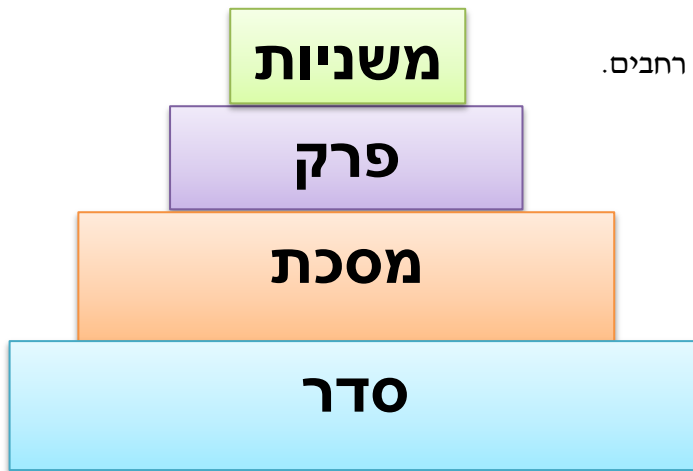
נזיקין	הלכות הקשורות לעבודת האדמה : שמיטה, תרומות ומעשרות וכדומה
נשים	הלכות הקשורות ללוח השנה העברי, לחגים ולמועדים
טהרות	הלכות הקשורות לעניינים שבין אדם לאשתו
מועד	הלכות הקשורות לעניינים שבין אדם לחברו
זרעים	הלכות הקשורות לקורבנות ולבית המקדש
קודשים	הלכות הקשורות לטומאה וטהרה

בכל סדר יש מספר **מסכתות** (מספר לא קבוע) שעוסקות בנושאים הקשורים לנושא הכללי.

מצאו בתפוזרת את שמות המסכתות בסדר "מועד": שבת, עירובין, פסחים, שקלים, יומא, סוכה, ביצה, ראש השנה, תענית, מועד קטן, חגיגה

ת	ק	ל	ה	י	ד	מ	ג	ע	ב	ח	י	ט	ב	ש
ע	ד	ג	צ	ש	נ	כ	ו	ת	י	נ	ע	ת	ל	פ
נ	ק	פ	מ	ק	א	צ	י	ב	צ	ל	י	ח	ו	ס
ע	ר	ס	י	ג	ח	ש	ד	מ	ה	ק	ו	ס	נ	ח
ב	א	ח	ה	כ	ו	ס	מ	ק	א	ו	מ	צ	ע	ל
א	ש	י	צ	כ	מ	ר	ו	ז	ז	ש	ב	י	ג	א
ר	ה	מ	מ	ר	א	ל	ע	ח	נ	ל	ר	ס	ו	ת
מ	ד	ש	י	ר	ח	ה	ד	ש	ת	ו	א	כ	ל	מ
ג	ל	ק	ב	ב	ט	ח	ק	ע	ב	י	ד	א	פ	ת
י	ו	ח	כ	י	ז	ל	ט	י	י	מ	ש	ק	ע	ח
ל	א	פ	ד	צ	י	כ	נ	ת	צ	ת	נ	ת	ב	ש
ה	צ	ע	ס	מ	ת	ר	ד	ט	ה	ג	י	ג	ח	ג
כ	ה	ו	ש	ז	ה	ד	א	ג	י	ב	מ	ג	ל	ח
ט	ח	ס	ג	ד	א	מ	ו	י	ו	מ	ח	ו	ל	י
ק	מ	נ	ת	ו	ל	י	ל	ה	נ	ש	ה	ש	א	ר

מסכת אבות:

המשנה מורכבת משישה סדרים – שישה נושאים רחבים.

וכל סדר, למעשה מורכב ממסכתות שונות.

וכל מסכת, בנויה מפרקים.

וכל פרק בנוי ממשניות.

פתחו את מסכת אבות ובדקו:

א. כמה פרקים יש במסכת אבות? _____

ב. כמה משניות יש בפרק א' במסכת אבות? _____

ג. בחרו משנה אקראית בפרק, וקראו אותה. גם אם אינכם מבינים את כל המילים, נסו

לומר מה הנושא שבה עוסקת משנה זו: _____

ד. כעת בחרו משנה נוספת, וקראו גם אותה. נסו לומר מה הנושא של המשנה הזו: _____

ה. לאור ממצאיכם, נסו לשער במה עוסקת מסכת אבות: _____

משננים משנה:

משנה – מלשון שינון. המשנה במשך דורות נוצרה והועברה בעל-פה.

א. בחרו משנה אחת מפרק א' – וקראו אותה בקול.

ב. נסו לשנן את המשנה הזו כמה פעמים, עד שתדעו אותה בעל-פה.

ג. כיצד היה הניסיון שלכם? קל או קשה? מעצבן או כיפי? _____

ד. מדוע לדעתכם היה חשוב לחכמים להעביר את המשנה בעל-פה, ולא לכתוב אותה, כמו

התורה שבכתב? _____

אין כניסה לכדורים – מסכת אבות, פרק א, משנה א:

משה קבל תורה מסיני,
 ומסרה ליהושע,
 ויהושע לזקנים,
 וזקנים לנביאים,
 ונביאים מסרוהָ לאנשי כנסת הגדולה.

הם אמרו שלשה דברים,

- הווי מתונים בדין,
- והעמידו תלמידים הרבה,
- ועשו סגל לתורה:

קריאה יחפה:

א. השלימו:

משה קיבל תורה מ_____

ומסרה ל_____

ויהושע ל_____

וזקנים ל_____

ונביאים מסרוהָ ל_____

ב. כתבו שאלה אחת משלכם על המשפט הראשון של מסכת אבות:
 "משה קבל תורה מסיני...":

ג. התאימו בין הביטוי בצד ימין לפירוש שלו בצד שמאל:

<p>קבעו גדרות והרחקות לאיסורי התורה, כדי להרחיק אדם מהעבירה</p> <p>למדו תלמידים רבים שימשיכו את העברת המסורת</p> <p>הכריעו בדין בסבלנות ובשיקול דעת ואל תמהרו לחרוץ את הדין</p>	<p>הִוּוּ מְתוּנִים בְּדִין</p> <p>וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה</p> <p>וַעֲשׂוּ סֵיג לַתּוֹרָה</p>
---	---

האזינו ליצירה "בולרו" מאת המלחין מוריס ראוול:
<https://www.youtube.com/watch?v=U0AF2UNU7yY>

- מה מיוחד ביצירה זו?
- מה חוזר בה ומה משתנה?

"איך היצירה הזאת קשורה למשנה שקראנו? איך היא קשורה למסורת שעוברת מדור לדור" שאל איתן.
נסו לענות על שאלתו של איתן:

ריבוי קולות:

מלאו את התיבות שלפניכם:

רעיון למנהג חדש שיש לי
לאחד מחגי השנה:

**"חיים על פי דרישת הזמן ובלי מסורת
זהו עץ בלי שורשים שכל רוח עוקרת אותו:
חיים על פי מסורת ובלי הסתגלות לדרישות הזמן -
זהו עץ עם שורשים אבל בלי פרחים ופירות."**

(מנחם אושיסקין, מראשי הציונות)

תקופה מהעבר של עם
ישראל שהייתי רוצה
לחיות בה:

חפץ עתיק שעובר
במשפחתי מדור לדור:

חג שאני אוהבת
במיוחד:

נוהג שיש לנו במשפחה
באחד החגים:

שאלה שיש לי על מנהג או
הלכה במסורת:

גם לכם בוודאי יש במשפחה כלים מיוחדים, חפצים, מסורות או סיפורים
ייחודיים שעוברים מדור לדור.

הדביקו תמונה של החפץ או של האדם בעל החפץ או
הסיפור.

בשורות בצד שמאל כתבו את "הסיפור שלו"... (מהיכן
הגיע? את מי במשפחה שימש? מה מיוחד בו? ועוד)

רלוונטיות:

- א. קראו את הסיפור "אין כניסה לכדורים".
- ב. המחיצו חלק ממנו שנראה לכם מעניין במיוחד.
- ג. כעת התמקדו בקטעים הבאים מתוך הסיפור:

הכל התחיל כשביום ששני נעם נכנסה לחדר של איתן ושחקה בכדור. איכשהו היא הצליחה לפגע בדויק במזקרת שסבא וסבתא הביאו לאיתן מיפן, וזו נפלה על הרצפה ונשברה. איתן פמוכן כעס מאוד והחליט שאסור לנעם להכנס לחדר שלו, עם כדור, בלי כדור – היא לא נכנסת לחדר. בבקר שבת, כשנעם רצתה להכנס לחדרו של איתן, הוא חסם בגופו את הדלת וצעק שאין לה שום רשות להכנס. נעם חזרה והתנצלה ואמרה שהיא לא תכנס עם כדור אבל איתן אמר שליתר בטחון היא לא תכנס לחדר שלו בכלל.

[...]

אבא נסה להרגיע את הרוחות: "חבר'ה, בואו לא נחזר לריב הזה כאלו לא למדנו כלום. הרגע שמענו שיש צדק בדבריה של נעם – יש להיות מתונים בדין ולא מיד לקבע שנעם לא תכנס לחדר של איתן לעולם. וגם ראינו שיש הגיון בדרישה של איתן לעשות סיג כדי למנע מצב של משחק לא-זהיר בכדור בחדר שלו. אבל כמו שאמרה מיתר, חשוב לבדוק שהסיג מאזן והגיוני, ולא גורם לנו לאסור כל דבר וענין". "ואיך יודעים מה האזון הנכון?" שאל איתן. "צריך לבחון ולחשב, להתיעץ ולהחליט יחד. מסכת אבות אינה פותרת הכל, אבל היא נותנת לנו עצות טובות ואותן עלינו להמשיך ולבחון. כל משפחה, או כל איש ואשה, ימצאו את האזון הנכון בעיניהם", אמרה אמא.

"ובמקרה שלנו?" שאלה נעם.

- האם איתן צודק כשאמר שנעם לא יכולה להיכנס כלל לחדר שלו? האם הוא צודק שזה כמו שנאמר במסכת אבות: "ועשו סייג לתורה"?

- מה לדעתכם האיזון הנכון במקרה הזה?

לכל מטבע יש שני צדדים – מסכת אבות, פרק א, משניות ב, י"ח:

(ב) שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים

(יח) רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר: אמת ומשפט שלום שפטי בשעריכם

קריאה יחפה:

השלימו במילים שלכם על פי משנה יח:

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

על שלשה דברים העולם עומד:

על _____

ועל _____

ועל _____

השלימו במילים שלכם על פי משנה ב:

שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה.

הוא היה אומר:

על שלשה דברים העולם עומד:

על _____

ועל _____

ועל _____

מתחו קו בין הדמות לבין התקופה שבה היא פעלה:

נשיא הסנהדרין, חכם בתקופת המשנה

שמעון הצדיק –

חכם בתקופת ימי בית המקדש השני

רבן שמעון בן גמליאל –

- במה מסכימים ובמה חלוקים שמעון הצדיק ורבן שמעון בן גמליאל?

ריבוי קולות:

המשנה הראשונה במסכת אבות ("משה קבל תורה מסיני...") פותחת את מסכת אבות כולה. מכאן ואילך מסודר הפרק על פי סדר התקופות של החכמים המוזכרים בו. החל מחכמים בתקופת ימי בית שני, דרך חכמים מתקופת הזוגות ועד לראשית ימי חכמי המשנה – התנאים.

המשנה השנייה בפרק נאמרת משמו של החכם שמעון הצדיק, שחי בתקופה הקדומה ביותר מבין החכמים המוזכרים בפרק זה. המשנה האחרונה בפרק נמסרת משמו של רבן שמעון בן גמליאל, שחי בתקופה המאוחרת ביותר מבין החכמים המוזכרים בפרק זה.

הפרק, אם כן, מסודר על פי הזמן שבו חיו החכמים בתקופה ההיא: מהחכמים הקדומים ביותר, ועד לחכמים בדורות הראשונים של תקופת המשנה.

אבל מעבר לזה אפשר לראות שיש בפרק פתיחה וסגירה דומות: המשנה השנייה והמשנה האחרונה בפרק עוסקות שתיהן ברעיון לפיו יש שלושה עקרונות מרכזיים שעליהם מבוססים החיים שלנו. במשנה השנייה, שמעון הצדיק מונה שלושה עקרונות כאלו: התורה, העבודה וגמילות חסדים. ובמשנה האחרונה בפרק רבן שמעון בן גמליאל מונה שלושה עקרונות אחרים: הדין, האמת והשלום.

העובדה שחכמים שונים מונים עקרונות שונים שצריכים לדעתם לעמוד בבסיס החיים שלנו, מלמדת אותנו על ריבוי הקולות הקיים בבית מדרשם של חכמים. רבן שמעון בן גמליאל שחי דורות רבים אחרי שמעון הצדיק, אינו חושש מלחלוק על שמעון הצדיק ולהשמיע את דעתו.

יתרה מכך, העובדה שנשמעות דעות שונות בעניין, מבלי להכריע בהן, כמו קוראת גם לנו להמשיך את דברי חכמים ולהציע הצעות משלנו לשלושת העקרונות (או יותר) שצריכים להנחות אותנו בחיים.

חשבו מהם הערכים החשובים ביותר בעיניכם והשלימו את המשפט כך שישקף את עמדתכם:

על שלושה דברים העולם עומד:

על _____

ועל _____

ועל _____

האזינו לשירה של לאה גולדברג, בלחן של אריה לבנון ובביצוע של צמד הדודאים:

<https://www.youtube.com/watch?v=DOyeemRMEYM>

- מיהם הדוברים בשיר של לאה גולדברג?
- על פי מה כל אחד משלושת הדוברים הראשונים בשיר מבסס את קיום העולם?
- על פי השיר, האם "הדברים עליהם העולם עומד" נתונים לעמדה האישית של האדם, או שהם קבועים לכולם?
- במה שונה הבית הרביעי והאחרון של השיר מיתר הבתים?
- מה לדעתכם המסר שמבקשת לאה גולדברג להשמיע בשיר ביחס לניסיון לקבוע עקרונות "עליהם העולם עומד"?

רלוונטיות:

בשבת האחרונה נסענו לסבתא וסבא מצד אמא, שגרים בנתניה. סבא וסבתא הם מסרתיים: סבתא מדליקה נרות שבת, סבא הולך לבית הכנסת, וכשהוא חוזר עושים קדוש ויושבים לסעודת שבת. אחרי הארוחה הם עוברים לסלון ויושבים לצפות בטלוויזיה. אמא מספרת שכשהיתה ילדה, הם היו הולכים ברגל בשבת אחר הצהריים לאצטדיון של מכבי נתניה לצפות במשחקים. סבתא שלי תמיד אומרת שהכי חשוב זה להיות בן אדם, או כמו שהיא אומרת: "דרך ארץ קדמה לתורה", וסבא שלי מסביר ואומר: "רחמנא לבא בעי", שזה בעברית: לאלהים חשבות יותר מכל – פונת הלב שלנו והאמונה שלנו, הוא אינו מדקדק אתנו בכל מעשה ומעשה שאנחנו עושים.

בערב שבת, אחרי שהדלקנו נרות וקבלנו המון נשיות של שבת (מסבתא, מסבא, מאמא ומאבא), התכוננו סבא ואמא ללכת לבית הכנסת. כשנעל סבא את נעלי השבת שלו הוא הציע לאיתן ולי להצטרף אליהם. איתן הסכים מיד, אבל אני ממש לא רציתי.

סבא הפציר בי: "בואי, מיתר, קצת מסרת עוד לא הדיקה לאף אחד". "אבל אין לי כוח ללכת את כל הדרך הזו ברגל..." נסיתי לתרץ. "אוי, אל תגזימי. המרחק מבית הכנסת לא עולה על המרחק שאת עושה כל יום מהבית אל בית הספר. בואי, בשביל אירת השבת", המשיך סבא בנסינות לשכנע אותי. "אבל סבא, בשבילי זו לא אירת שבת נעימה. אני לא אוהבת לעמד שם בעזרת הנשים הקטנה

והצפופה הזו. וכמו שאתה בעצמך אומר: 'רחמנא לבא בעי' – לאלהים חשובה יותר מכל פונת הלב שלנו, אז העקר שבלב אני מרגישה את השבת". "יש צדק בדבריך", אמר סבא בחיוך המעיד עד כמה הוא גאה בנכדתו שמשכיבה לו בפתגמים שהוא עצמו למד אותה, "אבל", המשיך, "איני חושב שזו כל האמת. כמו שאמרו חכמים – 'על שלושה דברים העולם עומד' – ומלבד פונת הלב חשובים גם המלים שאנו אומרים וגם המעשים שאנו עושים".

"טוב, אנחנו כבר מאחרים", האיצה אמא בסבא, "אם היא לא רוצה, שלא תבוא, אבל אין סבה שפלונו נאחר". "שבת שלום", קראו מפתח הבית סבא, אמא ואיתן, ואני נותרתי מהרהרת אם עלי ללכת עם הלב שלי, או לכבד את הבקשה של סבא.

הצעה להצגה:

המחיצו את החלק הזה מהסיפור, והמשיכו אותו מעבר למה שכתוב בו, תוך שאתם דנים ביניכם כיצד לדעתכם מיתר הכריעה: האם הלכה עם סבא לבית הכנסת או נשארה בבית. תוכלו בהצגה עצמה לשלב את הדעות שלכם בנוגע להתלבטות זו.

• מה אתם הייתם עושים במקומה של מיתר? _____

• חשבו על מקרים דומים שקרו לכם שבהם הכרעתם בדרך זו: _____

• חשבו על מקרים נוספים שקרו לכם, שבהם הכרעתם הפוך: _____

• תנו כותרת לשני הערכים המתנגשים שביניהם מתלבטת מיתר: _____

• איזה מהערכים גובר במקרה זה לדעתכם? _____

• חשבו על מקרים מחייכם שבו אחד מהערכים האלו גבר על השני: _____

מסכת אבות, פרק ב

דפדפו בפרק ב' של מסכת אבות.

- א. כמה משניות יש בפרק זה? _____
- ב. האם כל המשניות באותו האורך? _____
- ג. העתיקו את שמותיהם של החכמים הנזכרים בפרק זה:

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

- ד. האם כל אחת מהמשניות מתחילה בשמו של חכם? מדוע?

- ה. המשנה הראשונה בפרק מתחילה במילים: רבי אומר... אך לא אומרת את שמו של אותו "רבי". מיהו? _____

- ו. בחרו חכם אחד מהחכמים המוזכרים בפרק זה, חפשו עליו מידע ב"אנציקלופדיה יהודית – דעת", וסכמו במילים שלכם – מי הוא היה:

<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/category.asp?id1=2>

משננים משנה:

משנה – מלשון שינון. המשנה במשך דורות נוצרה והועברה בעל-פה.

- א. בחרו משנה אחת מפרק ב – וקראו אותה בקול.
- ב. נסו לשנן את המשנה הזו כמה פעמים, עד שתדעו אותה בעל-פה.
- ג. כיצד היה הניסיון שלכם? קל או קשה? מעצבן או כיפי? _____
- ד. חשבו, מהם היתרונות בדרך הלימוד של השינון, ומהם החסרונות שבה? _____

הדרך הטובה ביותר –

מסכת אבות, פרק ב, משנה ח

חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן: רבי אליעזר בן הרקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערף.

הוא היה מונה שבחן:

רבי אליעזר בן הרקנוס, בור סוד שאינו מאבד טפה.

רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו.

רבי יוסי הכהן, חסיד.

רבי שמעון בן נתנאל, ירא חטא.

ורבי אלעזר בן ערף, מעיז המתגבר.

הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הרקנוס בכף שניה, מכריע את כלם. אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הרקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערף בכף שניה, מכריע את כלם.

(ט) אמר להם: צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם.

רבי אליעזר אומר: עין טובה.

רבי יהושע אומר: חבר טוב.

רבי יוסי אומר: שכן טוב.

רבי שמעון אומר: הרואה את הנולד.

רבי אלעזר אומר: לב טוב.

אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערף מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם.

קריאה יחפה:

כתבו פירוש לכל אחת מתכונות האופי המיוחדות של תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי:

_____ בור סוד שאינו מאבד טפה -

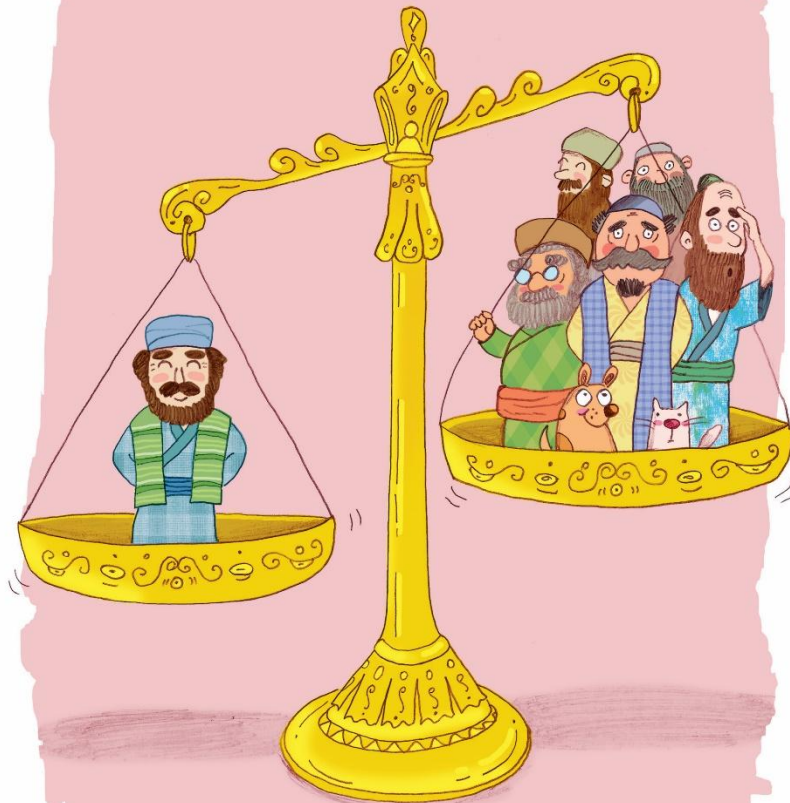
_____ אשרי יולדתו -

_____ חסיד -

_____ ירא חטא -

_____ מעין המתגבר -

על פי המשנה, מיהו החכם שעומד בצידם האחד של כפות המאזניים ומיהם יתר החכמים?

מיהו רבן יוחנן בן זכאי?

הימים ימי המצור על ירושלים. שנת 69 לספירה. רבן יוחנן בן זכאי מנסה לשכנע את המורדים היהודים הצעירים להיכנע בפני הצבא הרומאי, ולבקש בתמורה עיר אחרת, את יבנה, בכדי לשמר בה את המסורת היהודית ולהקים בה מחדש את המרכז הרוחני, שעומד בפני כליה בירושלים. המורדים הצעירים אינם נענים לבקשתו של רבן יוחנן בן זכאי, הם אינם מוכנים להיכנע, להרים ידיים. הם רואים בדרכו של רבן יוחנן בן זכאי מעשה שנוגד את תפקידו של המנהיג. לדעתם, במקום לפעול באומץ רוח ובגבורה הוא בוחר להיכנע. רבן יוחנן בן זכאי מבין שהוא לא יצליח לשכנע את המורדים הצעירים, ולכן הוא בוחר לפעול בדרך אחרת:

בימי המצור הרומאי על ירושלים, היו לאספסינוס (המצביא הרומאי) אנשים שעמדו כנגד חומותיה של ירושלים ושומרים שאין איש שנכנס אל העיר ואין איש שיוצא ממנה.

ביקש רבן יוחנן בן זכאי מן השומרים לצאת ולדבר עם אספסינוס דבר שלום ופשרה, אך אלו לא הניחו לו לצאת מן העיר. מה עשה? שלח וקרא לתלמידיו לרבי אליעזר ורבי יהושע אמר להם: "בני, עמדו והוציאוני מכאן, עשו לי ארון (ארון קבורה) ואישן בתוכו". רבי אליעזר אחז בראשו (של רבן יוחנן בן זכאי), רבי יהושע אחז ברגליו והיו מוליכין אותו עד שקיעת החמה, עד שהגיעו אצל שערי ירושלים.

אמרו להם השוערים: "מי הוא זה?" אמרו להן: "מת הוא. וכי אין אתם יודעין שאין מלינים את המת בירושלים?" אמרו להן: "אם מת הוא – הוציאוהו".

והוציאוהו והיו מוליכין אותו (עד שקיעת החמה) עד שהגיעו אצל אספסינוס. פתחו הארון ועמד לפניו. אמר לו: "אתה הוא רבן יוחנן בן זכאי? שמעתי רבות אודותיך. כל אשר תבקש, אתן לך". אמר לו: "איני מבקש ממך אלא (את) יבנה, שאלך ואשנה בה לתלמידי ואקבע בה תפלה ואעשה בה כל מצות". אמר לו: "לך, וכל מה שאתה רוצה לעשות עשה".

(ומיורד יל הן ארוה דררני וחי פרה ד)

1. מה היתה עמדתו של רבן יוחנן בן זכאי בנוגע למרד של היהודים ברומאים?

2. אילו תכונות, לדעתכם, נדרשות למנהיג בכדי לפעול בניגוד לעמדה של הרוב? הסבירו.

3. לדעתכם, האם מעשיו של רבן יוחנן בן זכאי היו מוסריים, בכך שנטש את הנצורים בעיר למען הקמתה של יבנה וחכמיה?

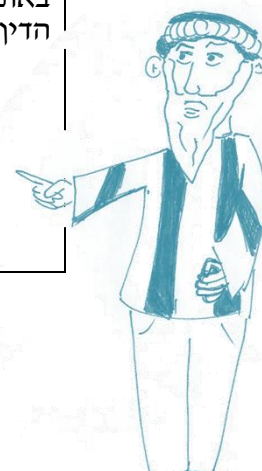
מי קודם למי - עם ישראל של העתיד (יבנה) או עם ישראל של ההווה (הנצורים בעיר)?

התיקונים שתיקן רבן יוחנן בן זכאי לאחר חורבן בית המקדש

(על פי מסכת ראש השנה, פרק ד, משניות א-ד)

מלבד ההנהגה המדינית של רבן יוחנן בן זכאי מול המנהיגים הרומאים, רבן יוחנן בן זכאי גם היה המנהיג הבולט בתחום הרוחני-דתי בדור החורבן. כפי שאפשר ללמוד ממערכת תקנות ושינויים שערך:

הנושא	לפני חורבן בית המקדש	לאחר חורבן בית המקדש
תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת. (יש להדגיש שבאותם ימים ראש השנה היה רק יום אחד ולא שניים כפי שאנו חוגגים)	בבית המקדש היו תוקעים בשופר על אף ששבת, אבל בכל שאר המקומות לא היו תוקעים.	רבן יוחנן בן זכאי תיקן שבכל מקום שיש בו בית דין תוקעים בשופר, על אף ששבת. (ורי אליעזר אומר רק ביבנה)
מספר הימים בהם נוטלים את הלולב בחג הסוכות.	בבית המקדש היו נוטלים במשך כל ימי החג - שבעה ימים, ואילו בכל שאר המקומות - רק ביום הראשון.	רבן יוחנן בן זכאי תיקן שבכל מקום נוטלים את הלולב במשך כל ימי החג.
הזמן ממנו מותר לאכול מהתבואה החדשה (לאחר שקצרו אותה באזור חג הפסח).	ביום השני של חג הפסח, היום הראשון לספירת העומר. היו מניפים את העומר (צרור שיבולים מהתבואה החדשה) בבית המקדש - כלומר מקריבים אותו לפני ה'. לאחר שהכהן הניף את העומר-היה מותר לאכול מהתבואה החדשה.	רבן יוחנן בן זכאי תיקן שבמשך כל אותו היום - היום הראשון לספירת העומר- יהיה אסור לאכול מהתבואה. ורק ביום למחרת מותר לאכול מהתבואה החדשה.
בבית המקדש היו מקריבים קורבן תמיד בבוקר (עם הנץ החמה) ובין הערביים (בשקיעה). יחד עם קורבן התמיד הלוויים היו אומרים שיר של יום. לכל יום בשבוע יש שיר קבוע, ולכל יום מיוחד בלוח השנה היה שיר מיוחד משלו. פעם אחת העדים שראו את מולד הירח (ולפיהם קבעו את ראש חודש) הגיעו כל כך מאוחר, עד שהלוויים שחיו כדי לדעת איזה שיר לומר יחד עם קורבן התמיד של בין הערביים - לא אמרו שיר של יום כלל.	בגלל אותו מקרה קבעו חכמים בתקופת בית המקדש: שמותר לבוא לעדות החודש עד לזמן של הקרבת קורבן של בין הערביים.	רבן יוחנן בן זכאי תיקן שיהיה ניתן שוב לקבל את עדות החודש במשך כל היום. זאת מכיוון ששוב לא היה חשש שהלוויים לא יאמרו שיר של יום יחד עם קורבן של בין הערביים - כיוון שכבר לא הקריבו אותו.
את עדות החודש היה צריך באופן עקרוני לקבל ראש בית הדין.	ולכן ההלכה המקורית הייתה- שהעדים צריכים לעמוד לפני ראש בית הדין, ושהוא יבדוק אותם ויקבל את העדות שלהם.	רבן יוחנן בן זכאי תיקן שהעדים לא צריכים לטרוח וללכת למקום בו נמצא ראש בית הדין, אלא מספיק שיגיעו למקום בו יושב בית הדין (גם אם ראש בית הדין לא נמצא שם באותו הזמן). יש להדגיש שבעניין זה לא ברור שרבן יוחנן תיקן זאת

בעקבות חורבן בית המקדש.		
-------------------------	--	--

• מדוע לדעתכם רבן יוחנן בן זכאי ערך את השינויים האלו?

• מה אנו יכולים ללמוד על אישיותו של רבן יוחנן בן זכאי מכך שערך את כל השינויים

האלו?

האם ניתן לתאר את השינויים שערך רבן יוחנן בן זכאי, כחלק מהמנהיגות שלו? הסבירו

מדוע.

• האם לדעתכם חשוב גם כיום לערוך שינויים במסורת, או שצריך לשמר אותה כפי שהיא?

הסבירו את דעתכם, וכתבו דוגמאות באם אתם חושבים שיש לשנות חלקים מהמסורת:

ריבוי קולות:

א. האם יש תכונה מהתכונות השונות שאפיינו את תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי (בור סוד שאינו מאבד טיפה, אשרי יולדתו, חסיד, ירא חטא, ו-מעין המתגבר) שהיא החשובה ביותר בעיניכם?

אם כן – מהי ומדוע? אם לא – הסבירו מדוע: _____

ב. אמר להם: צאו וראו איזוהי דרך ישרה שירבק בה האדם.

"כלומר", הסביר אבא, "רבן יוחנן בן זכאי מבקש מהתלמידים לצאת ולבדוק איזו תכונת אפי או התנהגות היא הדבר החשוב ביותר שיש לאדם בחיים".

"איזו משימה מגניבה", אמר איתן, "למה לא נותנים לנו שעורי בית כאלה בבית הספר?" "אז בואו נניח שאנחנו במקומם של תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי", הציעה אמא, "ושאנחנו צריכים להסתכל על המעשים של כל הסובבים אותנו ועל תכונות האפי שלהם ולהחליט למי מגיעה תעודת הצטיינות על הדרך שהוא הולך בה. מה אתם אומרים?"

ענו על השאלה והמשימה שעלתה בסיפור, המבקשת מאתנו להסתכל על הסובבים אותנו ולהגיד למי מגיעה תעודת הצטיינות מיוחדת על ההתנהגות, על תכונת אופי ועל דרך הישר שבה היא או הוא הולכים בה:

רלוונטיות:

ג. כתבו אות הצטיינות לעצמכם על התנהגות יצאת דופן שבעיניכם ראויה להערכה.

ד. כתבו אות הצטיינות דומה גם לבני ובנות המשפחה שלכם או לחברים וחברות מהכיתה:

רודפים אחרי הזמן –

מסכת אבות, פרק ב, משנה טו

רבי טרפון אומר:

היום – קצר

והמלאכה – מרבה,

והפועלים – עצלים,

והשכר – הרבה,

ובעל הבית דוחק.

קריאה יחפה:

- א. למי לדעתכם פונה המשנה שלפנינו? האם היא פונה לבעלי עסקים? האם היא פונה לכל אדם? הסבירו.
- ב. מה לדעתכם המשנה שלפנינו מבקשת ללמד אותנו?
- ג. המחזו את המשנה שלפנינו: תוכלו להמחזו את דברי המשנה עצמה, או להמציא סיפור המבטא מסר שהמשנה מלמדת אותנו, בדומה לסיפורה של מיתר בתחילתו של פרק זה.

ריבוי קולות:

"זו משנה מאוד ארצית", אמר אבא, "רבי טרפון, עד כמה שזכור לי, היה מחכמי המשנה העשירים. כאיש עשיר שהיו תחתיו בודאי פועלים רבים שעבדו בשדות, רבי טרפון מתאר לנו מציאות שגרתית שבה תמיד יש עמס גדול בעבודה והזמן שעומד לרשותנו אינו מספיק לכה; ובעוד שהפועלים מנסים למצא כל דרך אפשרית לנוח קצת מהעבודה הקשה, בעל הבית חוזר ורודה בהם כדי שישובו לעבודה".

"קצת מוזר שהוא יגיד משהו כל כך פשוט, לא?" שאל איתן, ונעם הפקחית הוסיפה ואמרה: "זו בכלל לא עצה, הוא רק מתאר את המצב". אבא הודה שאלו שאלות טובות וחשב על תשובות טובות.

בינתיים אמרה אמא: "אני רוצה להציע הסבר אחר לחלוטין. בעיני זהו משל: הפועלים הם אנחנו, בני האדם; בעל הבית הוא רבוננו של עולם שמנהיג את העולם בטובו; והעבודה היא התפקיד והשליחות שיש לכל אחד מאתנו. לפי הפרוש הזה, רבי טרפון מלמד אותנו שלכל אשה ואיש

שְׂבָאִים לְעוֹלָם יֵשׁ תִּפְקִיד שְׂאֵלָהִים יַעַד לוֹ, מִמֶּשׁ כְּמוֹ כֹּל פּוֹעֵל וְעוֹבֵד שִׁיזְדַּע מֶה הַתִּפְקִיד שְׁלוֹ
בִּמְפָעֵל, בַּחֲבֵרָה אוֹ בַשָּׂדֶה. אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְזַכֵּר שְׂבֹסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר זְמַנְנוּ בְּעוֹלָם קָצוּב, וְלִכְן עָלֵינוּ
לְפַעַל כָּל הַזְמַן בְּמַטְרָה לְהִגְשִׁים אֶת אוֹתוֹ תִּפְקִיד שִׁיעֲדָנוּ אֵלָיו. לְצַעֲרֵנוּ, כְּמוֹ הַפּוֹעֵל שֶׁמִּנְסָה לְנוֹחַ
וְלִחְמֵק מִן הָעֲבוּדָה הַקְּשָׁה, גַּם אֲנַחְנוּ פְּעָמִים רַבּוֹת נִגְרָרִים אַחֲרֵי כָּל מִינֵי פְתוּיִים בְּמִקּוֹם לְלֶכֶת
בְּדֶרֶךְ שְׁהוּרָה לְנוּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲבָל הוּא מְשַׁגֵּחַ עָלֵינוּ מִלְמַעְלָה וּמְזַכִּיר לְנוּ כָּל הַזְמַן
שֶׁאֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְמַלֵּא אֶת הַשְּׁלִיחוֹת שְׁלָנוּ בְּעוֹלָם".

א. כיצד אתם מבינים את משמעותה של המשנה שלפנינו? האם היא משנה שמדריכה

אותנו, באופן פשוט, בנוגע להתנהגותם של הפועלים וההתנהלות מולם? או האם היא

בעצם דברי משל על תפקידו של האדם בעולם? _____

ב. חזרו לסיפור שבספר, ובדקו – כיצד מיתר הציעה לפרש את המשנה הזו. האם אתם

מזדהים עם הפרשנות שלה? _____

ג. עם איזה מהפרשנויות אתם מזדהים יותר? מדוע? _____

רלוונטיות:

האזינו לשיר של שם-טוב לוי: "התעוררות":

<https://www.youtube.com/watch?v=JDbuwMk0UfQ>

- מתי אתם מרגישים כמו בשירו של שם טוב לוי "התעוררות" ומתי אתם מרגישים כמו בסיפורה של מיתר בפרק זה, שמרגישה ש"הזמן דוחק" והיא רודפת אחרי מחוגי השעון?
- כתבו שיר, סיפור, או המחיזו הצגה, שיתארו את אותם רגעים ואת אותן התחושות שאתם מרגישים.

מסכת אבות, פרק ג

רבי שמעון בר יוחאי, רבי עקיבא, ובר כוכבא

לאחר חורבן בית המקדש השני, נותרה שארית הפליטה בארץ ישראל, כאשר המרכז הרוחני נותר ביבנה - אותה הצליח רבן יוחנן בן זכאי לקבל מהשליטים הרומאיים.

כשישים שנה לאחר חורבן בית המקדש השני, התחדשו הקריאות לצאת למרד כנגד הרומאים, בעיקר בשל הגזרות שלהם כנגד המסורת היהודית: איסור ברית המילה, איסור לימוד תורה וכדומה. בין המנהיגים שפעלו באותם ימים בלטו שלושה מנהיגים שעמדו כנגד גזרותיהם של הרומאים בדרכים שונות: בר כוכבא, רבי עקיבא ורבי שמעון בר יוחאי. דמויות אלו מהוות אב-טיפוס לדרכי מנהיגות שונות, ולא רק בדרכי מאבקם כנגד הגזרות של הרומאים.

שתיים מתוך הדמויות האלו מוזכרות בפרק שלפנינו: רבי שמעון בר יוחאי (המכונה בקיצור רבי שמעון) ורבי עקיבא. ואילו בר-כוכבא, שהיה לוחם ולא תלמיד חכם, אינו נזכר בפרק זה.

דפדפו בין משניות הפרק, והעתיקו את דבריהם של רבי שמעון ורבי עקיבא:

רבי שמעון:

רבי עקיבא:

מנהיגותם של רבי שמעון, רבי עקיבא ובר כוכבא:

1. קראו את הקטעים השונים המובאים בפניכם, המספרים על אודות רבי שמעון, רבי עקיבא ובר כוכבא.
2. עמדו על התכונות של כל אחד מהמנהיגים מתוך הקטעים השונים. תוכלו להיעזר בתרמיל התכונות.
3. סמנו בצבע את המילים מהן נלמדת כל תכונה.
4. מביין שלושת המנהיגים, מיהו המנהיג שהייתם רוצים שינהיג אתכם? מדוע?

תרמיל תכונות:

חכם, אמיץ, גיבור, צנוע, שליו, ראוותן, מאמין, בעל רוח נבואה, מורה דרך, מלמד, מעורר אמון, סוחף אחריו אנשים, מרדן, איש רוח, חזק, מתבודד, מלמד זכות, איש מעשה, אחראי, אכפתי, איש עקרונות, קשוב, סבלני, רגוע, אופטימי, איש צבא, צדיק, מהיר, ביקורתי, למדן, מפוזר, טיפש, זרין, איטי, עצלן, מסודר, נעים, חברותי, דייקן, יעיל, חשדן, מצחיק, מבולבל, מסור, שתקן, מיוחד, נמרץ, יצירתי, סקרן, פחדן, אנושי, "חרוף", מעשי, מוכשר, קולני, עקשן, זהיר, נאמן, ותרן, שחצן

ר' עקיבא

"אמרו שנים-עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרבי עקיבא... וכולם מתו בחייו ובפרק (בתקופת זמן) אחד, בין פסח לעצרת (שבועות), מפני שלא שנהגו כבוד זה בזה.

והיה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ולימד תורה לרבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע.

אמר להם: ראשונים לא מתו אלא מפני שהייתה עינם צרה בתורה זה לזה – תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם. עמדו ומילאו את כל ארץ ישראל תורה".

(תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף מ"ב ע"ב)

- כיצד התמודד רבי עקיבא עם מותם של עשרים וארבע אלף תלמידיו?
- מה אנו יכולים ללמוד מהתמודדות זו של רבי עקיבא על אופיו?
- לדעתכם, האם זהו אופי המתאים למנהיג? מדוע?

פעם אחת היה רבי עקיבא מהלך בדרך. הגיע למקום אחד, ביקש אכסניה (מקום לישון) ולא נתנו לו. אמר: "כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא – הכל לטובה".

הלך ולן (ישן) בשדה. והיו עמו חמור ותרנגול ונר.

בא אריה – ואכל את החמור;

בא חתול – ואכל את התרנגול;

בא רוח – וכיבה את הנר.

אמר: "כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא – הכל לטובה".

בו בלילה באו גייסות (חיילים מהצבא הרומאי) ולקחו בשבי את בני העיר.

אמר רבי עקיבא: "לזו הייתה כוונתי..."

כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא – הכל הוא לטובה!"

(תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ס', ע"ב)

- האם לדעתכם פעל רבי עקיבא נכון כשהלך לישון בשדה?
- מה אנו יכולים ללמוד על אופיו של רבי עקיבא ממקור זה?
- האם הוא מבטא מסר דומה למקור הקודם?
- האם יש לכם ביקורת כלשהי על התנהלותו של רבי עקיבא, כפי שזו משתקפת ממקורות אלו?

בר כוכבא

"זוהי כוחו של בר כוכבא? היה מקבל באחת מארכובותיו (ברכיו) אבני קלע גדולות שהושלכו מעבר לחומת המצור, וזורקן חזרה והורג בהן כמה מאויביו".

(על פי איכה רבה ב' ותלמוד ירושלמי, תענית ד, ה)

- איזו תכונה של בר כוכבא מתוארת בקטע?
- האם לדעתכם תכונה זו היא תכונה המתאימה למנהיג? מדוע?

מילים: לוי קיפניס

לחן: מרדכי זעירא

שנת כתיבה: תר"צ

אֵף דְּעוּ נָא, בַּר כּוֹכְבָא

מַה גְּבוּר וְעוֹ!

אֵץ קַפֵּץ עַל הָאָרְיָה

וְקַל בְּנֶשֶׁר טָס.

עַל הַר וְגִיא הוּא שָׁט,

וְדָגַל דְּרוּר בְּיָד,

כָּל הָעָם מְחָא לוֹ כְּף:

בַּר כּוֹכְבָא, הִידְדָּ!

הִידְדָּ!

יוֹם אֶחָד קָרָה מְקָרָה—

הָהָ, מְקָרָה עֵצוּב—

בַּר—כוֹכְבָא נָפַל בְּשָׁבִי

וְהוֹשֵׁם בְּכָלוּב.

מַה נוֹרָא כְּלוּב זֶה,

בוֹ שָׂאג אַרְיָה!

אֵף רָאָה אֶת בַּר כּוֹכְבָא—

הַתְּנַפֵּל הָאָרְיָה!

אַרְיָה!

אִישׁ הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל,

בַּר—כוֹכְבָא שָׁמוֹ.

אִישׁ צָעִיר גְּבַה קוֹמָה,

עֵינָי זָהָר לוֹ.

הוּא הָיָה גְּבוּר,

הוּא קָרָא לְדְרוּר,

כָּל הָעָם אָהַב אוֹתוֹ,

זֶה הָיָה גְּבוּר!

גְּבוּר!

- האם כוחו של בר כוכבא בהכרח מעיד על מנהיגותו? (היזכרו בבית המדרש שעסק ב"גיבורים מנהיגים ומה שביניהם")
- בסופו של דבר מרד בר כוכבא נכשל, והרומאים הצליחו להכניע את המורדים. מה זה מלמד לדעתכם על מנהיגותו של בר כוכבא? האם זה ממעט ממנהיגותו? מדוע?

ר' שמעון בר יוחאי

הקדוש ברוך הוא גוזר – ורבי שמעון בר יוחאי מבטל

יום אחד יצא רבי שמעון וראה את העולם, שהוא חשוך ואפל.
 אמר לו רבי אלעזר בנו: "בוא ונראה מה מבקש (רוצה) הקדוש ברוך הוא".
 הלכו ומצאו מלאך אחד, הדומה להר גבוה והוא מוציא שלושים להבות אש מפיו.
 אמר לו רבי שמעון: "מה אתה מבקש לעשות?"
 אמר לו: "מבקש אני להחריב את העולם, משום שאין שלושים צדיקים בדור הזה".
 אמרו לו רבי שמעון: "בבקשה ממך, לך לקדוש ברוך הוא ואמור לו: בר יוחאי נמצא בעולם".
 הלך המלאך אל הקדוש ברוך הוא ואמר: "רבנו של עולם! גלוי וידוע לפניך מה שאמר לי בר יוחאי".
 אמר לו הקדוש ברוך הוא: "לך והחריב את העולם ואל תשגיח בבר יוחאי".
 כשבא, ראה רבי שמעון בר יוחאי את המלאך.
 אמר לו: "אמור לקדוש ברוך הוא,
 אם אין שלושים צדיקים בעולם – יהיו עשרים,
 אם אין עשרים – יהיו עשרה,
 אם אין עשרה – יהיו שניים, שהם אני ובני,
 ואם אין שניים – הרי יש אחד, ואני הוא!"
 באותה שעה יצא קול מן השמיים ואמר: "אשריך רבי שמעון בר יוחאי! שהקדוש ברוך הוא גוזר למעלה ואתה מבטל למטה".

(מעובד על פי ספר הזוהר)

- איזה סוג מנהיגות מתוארת בקטע זה?
- האם זהו סוג המנהיגות שאנו בדרך כלל מכוונים אליו כאשר אנו מדברים על מנהיגים?
- במה מנהיגותו של רבי שמעון בר יוחאי דומה למנהיגותו של בר כוכבא, ובמה היא שונה ממנו?
- איזה מנהיגות "טובה" יותר בעיניכם? מדוע?

השתיקה הכי חכמה בעולם –

מסכת אבות, פרק ג, משנה יג

רבי עקיבא אומר:...

סיג לחכמה – שתיקה

קריאה יחפה:

כיצד אתם מבינים את משמעות דבריו של ר' עקיבא?

מה היתה תחלתו של ר' עקיבא?

אמר: בן ארבעים שנה היה ולא שנה (למד) כלום.

פעם אחת היה עומד על פי הבאר בלד,

אמר (רבי עקיבא): מי חקק אבן זו? (מי גרם לאבן להשחק?)

אמרו לו: עקיבא, אי אתה קורא (אינך מכיר את הפסוק): "אבנים שחקו מים" (איוב יד, טו) ?

– המים, שנופלים עליה תדיר בכל יום (הם אלו ששוחקים את האבן).

אמר ר' עקיבא: וכי לבי קשה מהאבן? אלך ואלמד פרשה אחת מן התורה.

הלך לו אל בית הספר והתחיל קורא בלוח הוא ובנו.

אחז ר' עקיבא בראש הלוח ובנו בראש הלוח.

כתב לו אלף בית – ולמדה.

אלף תיו – ולמדה,

תורת כהנים (ספר ויקרא, שבועבר היו מתחילים בו את למוד התורה) – ולמדה.

היה לומד והולך עד שלמד כל התורה כלה.

(מתוך: 'אבות דרבי נתן')

א. המחזו את הסיפור.

ב. האם הסיפור על "תחילתו של רבי עקיבא" יכול לעזור לנו להבין את כוונתו במילים:

 "סיג לחכמה שתיקה" כיצד?

ריבוי קולות:

"אספר לכם ספור אחד מהספורים הרבים של תורת הזן הבודהיסטית", אמר אבא. "פעם אחת הגיע פרופסור מכבד מאוניברסיטת ביג'ינג לבקור בביתו של המאסטר היפני נן אין. הפרופסור הגיע ממרחקים כדי ללמד מהמאסטר את חכמת הזן. נן אין הגיש לשלחן כוסות תה וקנקן תה מהדר, והחל בטקס רב רשם למזג מקנקן התה אל כוס התה. המשיך נן אין למזג ולמזג אל הכוס גם כשזו כבר הייתה מלאה עד סופה. נן אין לא התרגש והמשיך למזג אף כשהתה נשפך מן הכוס אל השלחן ואל הרצפה. בשלב כלשהו לא יכול היה הפרופסור להתאפק עוד וקרא: 'איך רואה שזה כוס מלאה? מדוע אתה ממשיך למזג שעה שאין עוד מקום בכוס לתה?' ענה לו המאסטר נן אין: 'אף אתה כמו כוס התה הזאת, מלא אתה בדעותיך ובידיעותיך עד שאין מקום ללמד אותך דבר מה חדש. ואיך אלמד אותך את חכמת הזן בלי שתרוקן מעט את כוסך?'"

"אז מה זה אומר?" שאל איתן, "שכדי ללמד משהו חדש אנחנו חייבים קדם לשכח משהו שאנחנו כבר יודעים? זה לא נשמע לי הגיוני..."

- א. ציירו את הסיפור במשבצות הקומיקס שבעמוד הבא.
- ב. מה ביקש החכם נן-אין ללמד את חברו הפרופסור?

- ג. ענו על שאלתו של איתן לפי דעתכם האישית:

- ד. מה המסר של הסיפור, וכיצד הוא קשור לדבריו של רבי עקיבא במשנה שלפנינו, האומר:
"סייג לחכמה שתיקה"?

נן אין הגישה לשלחן כוסות תה וקנקן תה מהדר, והחל בטקס רב רשם למזג מקנקן התה אל כוס התה.

פעם אחת הגיע פרופסור מכבד מאוניברסיטת ג'ינג'ינג לבקור בביתו של המאסטר היפני נן אין. הפרופסור הגיע ממרחקים כדי ללמד מהמאסטר את חכמת הזן.

בשלב כלשהו לא יכול היה הפרופסור להתאפק עוד וקרא: 'אינך רואה שהכוס מלאה? מדוע אתה ממשיך למזג שעה שאין עוד מקום בכוס לתה?'

המשיך נן אין למזג ולמזג אל הכוס גם כשזו כבר הייתה מלאה עד סופה. נן אין לא התרגש והמשיך למזג אף כשהתה נשפך מן הכוס אל השלחן ואל הרצפה.

ענה לו המאסטר נן אין: 'אף אתה כמו כוס התה הזאת, מלא אתה בדעותיך ובידיעותיך עד שאין מקום ללמד אותך דבר מה חדש. ואיך אלמד אותך את חכמת הזן בלי שתרוקן מעט את כוסך?'

רלוונטיות:

"או, סוף-סוף נותנים לי לדבר! אני אסביר בדיוק מה שקרה: רק אמרתי לה שהיא צריכה לענות מהר. אי אפשר לשחק ככה קשעל כל שאלה היא חושבת חצי שעה. וחץ מזה, זה לטובתה, כי אם היא תשב ככה בכיתה ותחשב שעה על השאלה שהמורה שואלת אותה, אז כלם יחשבו שהיא לא יודעת כלום." "למה אתה אומר את זה?" שאלה אמא. "כי מי ששותק הוא טפש!" פסק איתן. "ומי אמר לך את זה?" הוסיפה אמא לשאל. "כלם יודעים את זה", אמר איתן ומשך בכתפיו.

א. האם אתם מסכימים עם איתן? הסבירו: _____

ב. האם היה פעם ששתקתם והרגשתם לא בנוח? מתי? _____

ג. האם הרגשתם פעם כששתקתם שאתם "טיפשים", כמו שאומר איתן? _____

הטיול השנתי –

מסכת אבות, פרק ג, משנה יד

”הוא היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם.

חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר (בראשית ט, ו): ”כי בצלם אלהים עשה את האדם”.

חביבין ישראל שנקראו בנים למקום.

חבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד, א): ”בנים אתם ליי אלהיכם”.

חביבין ישראל, שנתן להם כלי חמדה.

חבה יתרה נודעת להם שנתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר (משלי ד, ב): ”כי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזבו”.

*למקום – כינוי לאלוהים במסורת היהודית.

*כלי חמדה – כינוי לתורה.

קריאה יחפה:

א. מי אומר את המשנה שלפנינו? (רמז: בשביל לגלות את התשובה עליכם לקרוא בפרק ג

עצמו את דברי המשנה הקודמת למשנה זו) _____

ב. סמנו בצבע אדום את המילים מהשורש: ח.ב.ב. במשנה שלפנינו.

ג. סמנו בצבע כחול את המשפטים שבהם המשנה מתייחסת לכל אדם באשר הוא אדם.

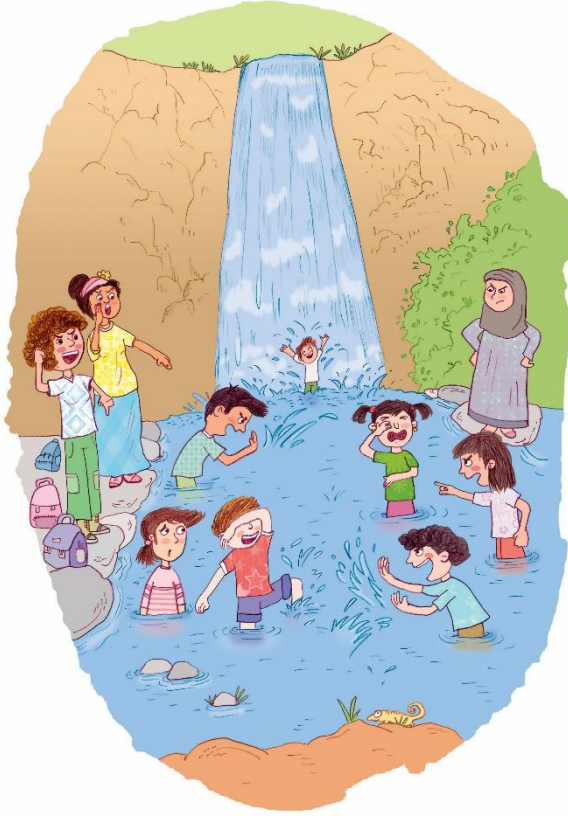
ד. סמנו בצבע ירוק את המשפטים שבהם המשנה מתייחסת לאנשים מעם ישראל בלבד.

ה. כיצד אתם מבינים את הביטוי: ”חביב אדם שנברא בצלם”? _____

ו. כיצד אתם מבינים את היחס שבין הרישא – הראש, כלומר החלק הפותח של המשנה,

לבין הסיפא – הסוף של המשנה, כלומר החלקים האחרונים שלה? _____

ריבוי קולות:

תוך כדי ששחינו ונחנינו במים, שמענו קבוצה שהולכת וקרבה אלינו. הדי הקול והרעש העצמתי של המים הנופלים במפל הקשו עלינו לזהות את השפה שבה דברו הנערות והנערים בקבוצה הזאת, אך קשהם הגיעו לשפת הברכה נתן היה לשמע שהם מדברים בערבית. לאחר ששאלנו אותם מהיכן הם מגיעים, גלינו שהם למעשה שכנים לא רחוקים שלנו – מהעיר עכו. היו אלו תלמידי בית הספר המקיף הערבי בעכו. בהתחלה המפגש אתם היה מאוד שגרתי ונעים, אבל עד מהרה הדברים החלו להשתנות: חבורת תלמידים מהכיתה שלנו וחבורה מהכיתה שלהם החליטו לעשות מלחמת השפרצות, ומה שהתחיל בתור משחק מחיך הפך עד מהרה להתנהגות אלימה וקריאות גזעניות. מלחמת ההשפרצות הפכה למלחמה של ממש. אני מעדיפה שלא לחזור על הבטויים שבהם השתמשו, אני משערת שתוכלו לדמין בעצמכם.

כשהמורות והמורים שלנו ראו שהמצב מדרדר, הם קראו לכלנו לצאת, להתבסס ולהמשיך במסלול. כמה מהחברים לפתה טענו שלא הגיוני

שרק אנחנו 'נענשים', אבל הטענה של המורים והמורות היתה שכבר היינו שעה ארצה במים, ואם אנחנו לא מסתדרים עם הקבוצה השנייה – אנחנו ממשיכים במסלול. לא היתה בררה, יצאנו מהמים והתחלנו להתקדם במסלול. כשהתרחקנו קצת מהברכה הגדולה עצרנו בצל, והמורה בקשה לדבר עם כלנו על מה שקרה.

"איזו מין התנהגות זו?" גערה המחנכת בחבורת התלמידים המדברת, "מה זה צריך להיות? אתם לא מתביישים? אילו משפטים נוראיים יצאו לכם מהפה! שכחתם שכלנו בני אדם?!" צור נסה להגן על עצמו ועל יתר החבורה, ואמר: "אבל המורה, הם התחילו...". "אוי באמת, צור", ענתה המורה בכעס, "אני לא רוצה לשמע את התרוצים האלה. חזרנו לגנון? אני לא אומרת שרק אתם הייתם לא בסדר, גם אתם וגם הם, כלם התנהגו בצורה מחפירה ואני מאמינה שהמחנכים והמחנכות שלהם גם עורכים אתם שיחה על כך עכשו. אבל גם אם הם התחילו – יכלתם לפתור את הבעיה בדרך אחרות ולא להשתמש במלים גזעניות כאלה!" "מה כבר אמרנו?" שאל יואב, "וחוץ מזה, אני לא מבין, את לא אמורה להיות בצד שלנו?" "מה זה 'בצד שלנו'?" לא היתה לי כבר סבלנות להתאפק והצטרפתי לשיחה אף שידעתי שזה יעלה לי ביקר, כשצור והחבורה שלו יצאו נגדי ואולי אפילו יחרימו אותי. "הצד של היהודים", ענה יואב בקול ולא היה אפשר לפספס את הבוז והלעג שהוא בקש להפגין כלפי. "מה הקשר לאיזה עם או לאיזו דת נולדת?" הרגשתי איך פני מאדימות, "זו שאלה של התנהגות טובה או רעה. השאלה אינה לאיזו משפחה נולדת – יהודית או מסלמית!" "אז זהו", אמר צור, "שזה הולך ביחד. אנחנו טובים והם רעים! נקדה". "אתה לא באמת חושב ככה!" עניתי מזעזעת. "לא רק אני חושב ככה, אפילו חכמים אמרו את זה", ענה צור. "כן? אז איפה זה כתוב?" שאלתי בהתרסה. "אני לא זוכר, אבל באמת זה כתוב, אני לא ממציא. תשאלי את אבא שלי – הוא ידע להגיד לך" ענה צור.

בשלב הזה של השיחה המורה נכנסה חזרה לתמונה וחקקה את עמדתי: "אין הבדל מהותי בין יהודי לערבי או לכל בן דת או לאם אחר. כלם נמדדים לפי ההתנהגות שלהם, אם היא טובה או רעה". שמחתי שהמורה אמרה זאת, אבל המלים של צור לא יצאו לי מהראש: אפלו חכמים אמרו את זה? לא יכול להיות, חשבתי לעצמי, לא האמנתי שאותם חכמים שמדבריהם למדנו בשבתות האחרונות כל כך הרבה עצות יפות וחקמות יאמרו דברים גזעניים שכאלה; רציתי לדעת אם דבריו של צור היו דברי טעם או הבלים.

א. האם המשנה שלפנינו, מחזקת לדעתכם את עמדתו של צור או את עמדתה של מיתר? הסבירו:

ב. המשיכו את הוויכוח בין צור ובין מיתר, תוך שאתם נעזרים במשנה שלפנינו – בכדי להוכיח את עמדת אחד מן הצדדים, או יותר.

רלוונטיות:

החברה הישראלית מורכבת מרוב יהודי וקבוצות מיעוט שונות, אשר הגדולה והמרכזית שבהן היא החברה הערבית-מוסלמית.

התבוננו בציור "ירושלים" של הצייר הישראלי רפי פרץ, בו נראות דמויות יהודיות וערביות – לצד זו:

א. איזה מסר עולה מהציור הזה בעיניכם? _____

ב. האם לדעתכם המצב השורר כיום בחברה הישראלית, בין הרוב היהודי והמיעוט הערבי הוא מצב הקרוב יותר לתיאור בסיפור שלפנינו או בציור של רפי פרץ? הסבירו.

ג. מה לדעתכם עלינו לעשות כחברה בכדי שנצליח לקיים חברה שבה מתקיים יחס כמו זה שמשתקף בציור של רפי פרץ. הציעו לפחות שלוש הצעות מעשיות.

ד. האם בעיניכם ציור זה תואם את דבריה של המשנה שלפנינו או סותר אותה? הסבירו:

מסכת אבות, פרק ד

דפדפו בפרק ד של מסכת אבות.

- א. כמה משניות יש בפרק זה? _____
- ב. האם כל המשניות באותו האורך? _____
- ג. העתיקו את שמותיהם של החכמים הנזכרים בפרק זה:

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

- ד. האם כל אחת מהמשניות מתחילה בשמו של חכם? מדוע? _____

- ה. במסכת אבות בכלל, ובפרט בפרק ד משובצים פתגמים וביטויים רבים. בחרו פתגם אחד, העתיקו אותו והסבירו את המשמעות שלו (היעזרו בפירוש למסכת אבות או במילון):

משננים משנה:

משנה – מלשון שינון. המשנה במשך דורות נוצרה והועברה **בעל פה**.

- א. בחרו משנה אחת מפרק ד – וקראו אותה בקול.
- ב. נסו לשנן את המשנה הזו כמה פעמים, עד שתדעו אותה בעל פה.
- ג. כיצד היה הניסיון שלכם? קל או קשה? מעצבן או כיפי? _____
- ד. חשבו, מה עוזר לנו לזכור טקסטים בעל פה, ואילו טקסטים קל לנו יותר ללמוד בעל פה?

מפגש בין עולמות –

מסכת אבות, פרק ד, משנה א

בן זומא אומר: איזהו חכם? הלומד מכל אדם, שנאמר: (תהלים קיט, צט) "מכל מלמדי השכלתי בי עדותיך שיחה לי".

איזהו גבור? הכובש את יצרו, שנאמר: (משלי טז, לב) "טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר".

איזהו עשיר? השמח בחלקו, שנאמר: (תהלים קכח, ב) "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך". אשריך, בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא.

איזהו מכבד? המכבד את הבריות, שנאמר: (שמואל א, ב, ל) "כי מכבדי אכבד ובזי יקלוי".

קריאה יחפה:

מה אתם הייתם עונים על השאלות המופיעות במשנה (נסו להתעלם מההיכרות שלכם עם דברי המשנה עצמה):

איזהו חכם? _____

איזהו גבור? _____

איזהו עשיר? _____

איזהו מכבד? _____

א. האם יש תשובות שעניתם שהן זהות לדברי המשנה? האם יש תשובות הפוכות מדברי

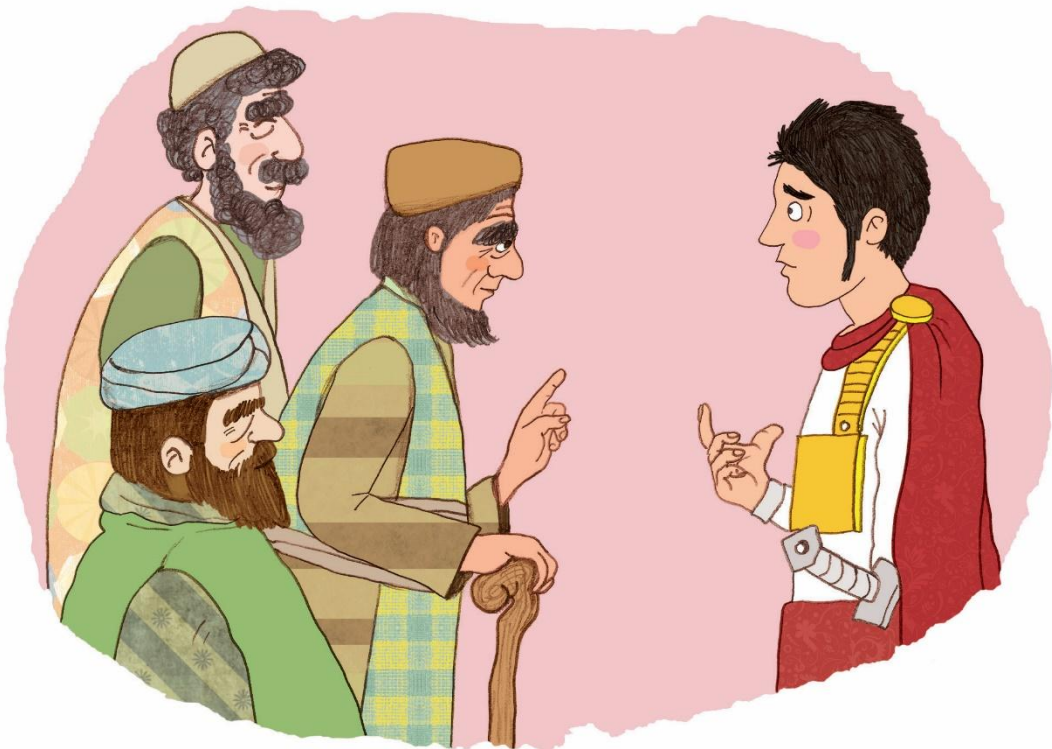
המשנה? _____

ב. האם אחת או יותר מהתשובות של בן זומא במשנה שלפנינו הפתיעה אתכם? הסבירו:

ריבוי קולות:

"אלכסנדר מוקדון", קראתי בקול ברור, "נולד לפני בערך 2400 שנה למלך ולמלכת מקדוניה. כשהיה נער צעיר הוא למד אצל דוד שלו, מגדולי החכמים ביוון העתיקה, הפילוסוף אריסטו. כשהוא בגר הוא תפס את מקומו של אביו, ואחרי מאבקים קשים במונדים הצליח ליצב את השלטון שלו במקדוניה וביוון. מאז ועד שמת הוביל אלכסנדר מוקדון את חיליו לקרבות מתישים וארכים, למסעות ולכבושים ברחבי העולם. הוא נודע כאחד המצביאים הדגולים שהיו בעולם מאז ועד היום, והוא זה שלמעשה הפך את האימפריה היוונית-רומאית לאימפריה גדולה וחשובה ששלטה באזורים רבים בעולם לאורך שנים ארוכות. במסע הכבושים שלו הוא הגיע גם לארץ ישראל וכבש אותה בשנת 332".

"סכום מצין", אמרה אמא בחייה, "אני אמשיך מכאן. אף על פי שאלכסנדר מוקדון כבש את ארץ ישראל בתקופה שהתקיים בה ישוב יהודי, אין בידינו מקורות מהתקופה ההיא המתעדים באופן היסטורי את המפגש שבין אלכסנדר מוקדון ליהודים שישבו בארץ ישראל ולחכמים שהנהיגו את העם באותה התקופה. אבל בתלמוד מספרת אגדה המתארת את המפגש שבין אלכסנדר מוקדון וחכמי הנגב. באגדה מספר שבמפגש הזה הציב אלכסנדר מוקדון עשר שאלות לפני חכמי הנגב, ואלו השיבו לו תשובות מפתיעות לשאלותיו".

"דמינו לעצמכם את המפגש הזה", המשיך אבא את דבריה של אמא, "מגיע אלכסנדר מוקדון שכם שאמרה מיתר, למד אצל אריסטו, מגדולי המדענים והפילוסופים באותם הימים, ושאל את החכמים כל מיני שאלות, למשל: 'איזה חכם?'. מה לדעתכם הוא צפה לשמע?"

א. בעקבות האגדה, דמינו את המפגש שבין אלכסנדר מוקדון ובין חכמי הנגב. חשבו מה ציפה אלכסנדר מוקדון שיענו חכמי הנגב על כל אחת מן השאלות האלו:

איזהו חכם?

איזהו גבור?

איזהו עשיר?

איזהו מכבד?

ב. בדקו, אילו מהתשובות שאתם עניתם לשאלות אלו (איזהו חכם?, איזהו גיבור?, איזהו עשיר?, איזהו מכובד?) דומות לתשובות של חכמים ואילו דומות לתשובות שאפשר לדמיין שאלכסנדר מוקדון היה עונה עליהן.

בחפירות ארכאולוגיות שנעשו בחוקוק שבגליל התחתון, התגלה מבנה גדול ומפואר שכנראה היה בית כנסת. בית הכנסת נבנה על פי הארכאולוגים לפני כאלף וחמש מאות שנה. כמו בתי כנסת רבים מאותה תקופה גם בבית הכנסת הזה ישנה רצפת פספס מעוטרת בציורים רבים. אחד הציורים הוא הציור שלפניכם, שאולי מתאר את אותה פגישה בין אלכסנדר מוקדון (והחיילים שלו) לחכמי הנגב:

ג. צרו גם אתם פסיפס שימחיש את המפגש בין אלכסנדר מוקדון וחכמי הנגב. דמינו בעיני רוחכם את היחס שהפינו אל כלפי אלו, והביעו זאת באמצעות שפת הגוף והבעות הפנים.

ד. המחזו את המפגש בין אלכסנדר מוקדון לבין חכמי הנגב, והרחיבו את הדו-שיח כפי שאתם מדמינים אותו, ותוך שאתם מוסיפים טענות לכל אחד מהצדדים.

כשהחברות הכי טובות רבות –

מסכת אבות, פרק ד, משנה יח; פרק ה', משנה יא

”רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו”. (ד, יח)

”ארבע מדות בידעות:

נוח לכעוס ונוח לרצות, יצא שכרו בהפסדו.

קשה לכעוס וקשה לרצות, יצא הפסדו בשכרו.

קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד.

נוח לכעוס וקשה לרצות – רשע.” (ה, יא)

קריאה יחפה:

א. השלימו את דבריו של רבי שמעון בן אלעזר במילים שלכם:

”רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל _____ את חברך
_____.”

ב. מתחו קו בין הביטוי לבין הפירוש שלו:

נוח לכעוס –	אישה או איש, ילדה או ילד שמתרצים וסולחים בקלות
ונוח לרצות –	אישה או איש, ילדה או ילד שלא מתרגזים בקלות
קשה לכעוס –	אישה או איש, ילדה או ילד שמתרגזים בקלות
וקשה לרצות –	אישה או איש, ילדה או ילד שלא מתרצים וסולחים בקלות

ג. על פי המשנה, איזו מהדרכים היא הגרועה ביותר? _____

ד. על פי המשנה, איזו מהדרכים היא הטובה ביותר? _____

ריבוי קולות:

• האם אתם מסכימים עם דבריו של רבי שמעון בן אלעזר? מדוע?

קראו את הסיפור על רבי שמעון בן אלעזר, וחשבו על הקשר האפשרי בין סיפור זה לבין הפתגם שנאמר בשמו במסכת אבות:

מעשה שבא ר' אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על הקמור ומטייל על שפת הים ושמח שמחה גדולה, והיתה דעתו גסה עליו, מפני שלמד תורה הרבה.

נודמן לו אדם אחד שהיה מכער ביותר.

אמר לו: "שלום עליך, רבי!"

ולא התזיר לו.

אמר לו: ריקא, כמה מכער אותו האיש! שמא כל בני עירך מכערים כמותך?

אמר לו: "איני יודע. אלא לך ואמר לאמן שעשאני: כמה מכער כלי זה שעשית!"

כיון שיזע בעצמו שחטא, ירד מן הקמור ונשתטח לפניו,

ואמר לו: "נענית לך, מחל לי!"

אמר לו: "איני מוחל לך עד שתלך לאמן שעשאני, ואמר לו: כמה מכער כלי זה שעשית!"

היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו.

יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו: "שלום עליך, רבי, רבי! מורי, מורי!"

אמר להם: "למי אתם קורין 'רבי, רבי'?"

אמרו לו: "לזה שמטייל אחריו."

אמר להם: "אם זה רבי, אל ירבו כמותו בישראל!"

אמרו לו: "מפני מה?"

אמר להם: כה וכה עשה לי.

אמרו לו: "אף על פי כן מחל לו, שאדם גדול בתורה הוא."

אמר להם: "בשבילכם הריני מוחל לו, ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן."

מיד נכנס ר' אלעזר ברבי שמעון לבית המדרש ודרש:

"לעולם יהא אדם רך פקנה ואל יהא קשה פארוז".

(תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כ' ע"א – ע"ב)

א. מדוע חשוב לבעל המדרש לספר בתחילת הסיפור שרבי שמעון בן אלעזר שמח שמחה

גדולה על שלמד תורה? כיצד פרט זה קשור להמשך הסיפור? _____

ב. מדוע בעל המדרש לא מגלה לנו כיצד קראו לאותו אדם "מכוער"? מה הוא רוצה לבטא

בכך שהוא מכנה אותו אך ורק בשם זה? _____

- ג. למה התכוון "המכוער" כשענה: "לך לאומן שעשאני?"

- ד. איך אתם הייתם מגיבים אם מישהו היה מכנה אתכם בכינויי גנאי?

- ה. מה אנו יכולים ללמוד מהבחירה של התלמוד לספר על התנהגותו הרעה של תלמיד חכם ורב חשוב?

- ו. מדוע בסוף הסיפור, לאחר שכבר סלח אותו אדם לרבי שמעון ברבי אלעזר, הוא נכנס דווקא אל בית המדרש? וכיצד קשור הפתגם שהוא אומר לסיפורנו?

- ז. חשבו על הקשר האפשרי בין הסיפור הזה על רבי שמעון בן אלעזר לבין דבריו במשנה שלפנינו:

רלוונטיות:

- א. האם קרה לכם פעם שנפגעתם וכעסתם על בת משפחה או בן משפחה, חברה או חבר, וכל עוד שכעסתם לא רציתם לסלוח להם?

- ב. מה עזר לכם בסופו של דבר להירגע? מה עזר לכם בסופו של יום לסלוח?

- ג. האם קרה לכם פעם שפגעתם בבן משפחה או בת משפחה, חבר או חברה, והם לא רצו לקבל את בקשת הסליחה שלכם?

- ד. איך הרגשתם באותם רגעים?

- ה. מה ניסתם לעשות?

- ו. איך בסופו של דבר הם התרצו?

- ז. לאור ניסיונכם – מה הייתם מציעים למיתר לעשות במקרה שלפניכם:

אתם ודאי תוהים מה התרחש בימים האחרונים שהוביל את עפרי לקעס עלי בצורה כה נוראית. אז אספר לכם בקצרה איך התגלגלו הדברים: בימי שני אחר הצהריים אני הולכת לחוג רקוד שגם עפרי משתתפת בו. באמון האחרון המורה לרקוד שאלה מי מוכנה לחזר על צעדי הרקוד שלמדנו בשבוע שעבר, ועפרי התנדבה להדגים. המורה הפעילה את המוזיקה ועפרי התחילה בצעדי הרקוד, ואז הגיע החלק הקשה: צריך בעת ובעונה אחת לקפץ גבוה ולעשות חצי סיבוב באויר בידיים מושטות. עפרי קפצה, עשתה חצי סיבוב באויר כשהיא מותחת את גבה בצורה מרשימה ויפה, אבל אז – במקום לנחות על שתי רגליה בצורה יציבה, היא נחתה בצורה גרועה, מעדה, החליקה והתגלגלה.

הצורה שבה נפלה והתגלגלה הייתה כה מצחיקה עד שכלנו פרצנו בצחוק. נסיתי לכבש את הצחוק שהתגלגל ועלה, ועם כף ידי בקשתי להסתיר את שפתותי כדי שלא יסגירו את החיוך הגדול שהתפשט על פני – אך ללא הצלחה, צחוקן של יתר הבנות הדביק גם אותי. מובן שלא רציתי לצחק על עפרי, ולו הייתי משקיעה בכך עוד שניה של מחשבה הייתי נגשת לבדק שהכל איתה כשורה, אך הכל קרה במהירות ועוד לפני שהספקתי לחשב, המורה נגשה לעזרתה ועפרי קמה, אספה את התיק

ויצאה בריצה מן האולם לא לפני שירתה לכווני את מילותיה הכואבות: "את כבר לא חברה!"

הבנתי מיד את גדל הטעות. ידעתי שעפרי נעלבה עד עמקי נשמתה מכך שרק המורה נגשה מיד לעזרתה, וגרוע מכך – שכלנו עמדנו מן הצד וצחקנו. הבנתי מיד שעפרי נעלבה יותר מכל – ממני. אני, שאמורה להיות אחת מחברותיה הטובות, עמדתי מנגד עם להקת המצחיקות ולא הושטתי יד לעזרה. מיד כשהבנתי את הטעות שעשיתי, יצאתי בריצה אחרי עפרי: "אבל עפרי..." קראתי ורצתי בעקבותיה, "עפרי, חכי רגע..." עפרי ישבה על המדרגות ובכתה. נסיתי להתנצל: "עפרי, לא צחקנו

עליך. אלו היית רואה את עצמך מן הצד גם את היית צוחקת". "לכי מכאן!" הפנתה עפרי את גבה אלי ואמרה בכעס: "אני לא רוצה לדבר אתך בחיים! לא מספיק שבמקום להיות חברה טובה ולעזר לי, את צוחקת עלי, עכשו את גם מתחילה עם התרוצים? למה את לא יכולה פשוט להגיד סליחה?" "את צודקת. סליח... נסיתי להתנצל, אבל עפרי התפרצה לדברי ואמרה: "אני כבר לא רוצה את הסליחה שלך. אני לא רוצה ממך כלום! פשוט תלכי מכאן!" כל השבוע נסיתי לתקן את הטעות, אך דבר ממה שעשיתי לא הצליח לשנות את דעתה. נראה לי שאצטרך להשלים עם העבדה שעפרי תכעס עלי לעד, וששוב לא נהיה עוד חברות לעולם.

ח. בעינכם, האם העצה של רבי שמעון בן אלעזר – "אל תרצה את חברך בשעת כעסו" היא עצה טובה במקרה הזה? מדוע?

מסכת אבות, פרק ה

דפדפו בפרק ה של מסכת אבות.

- א. כמה משניות יש בפרק זה? _____
- ב. האם שמתם לב, בדפדוף הראשוני, למבנה מסוים בפרק זה (לפחות עד למשנה טו)?
- _____
- _____
- ג. עיינו במשניות א-ו, מהי המילה הפותחת בכל אחת מהמשניות האלו? _____
- ד. עיינו במשניות ז-ח, מהי המילה הפותחת בכל אחת מהמשניות האלו? _____
- ה. עיינו במשניות י-טו, מה המילה הפותחת בכל אחת מהמשניות האלו? _____
- ו. מה אנחנו יכולים ללמוד מכאן על המבנה של פרק ה במסכת אבות? _____
- _____
- ז. מדוע לדעתכם נערכה המשנה בפרק זה דווקא במבנה שכזה? _____
- _____

משננים משנה :

משנה – מלשון שינון. המשנה במשך דורות נוצרה והועברה **בעל פה**.

- א. בחרו שתי משניות רצופות שאותן תרצו לנסות לשנן מתוך המשניות בפרק, שלהן מבנה מספרי קבוע.
- ב. נסו לשנן את המשניות האלו עד שתדעו אותן בעל פה.
- ה. כיצד היה הניסיון שלכם? קל או קשה? מעצבן או כיפי? _____
- ו. חשבו, כיצד המבנה המספרי של המשניות יכול להקל על שינון המשנה?
- _____

שבת בקיבוץ –

מסכת אבות, פרק ה, משנה י

ארבע מדות באדם:

האומר שלי שלי ושליך שליך זו מדה בינונית. ויש אומרים, זו מדת סדום. שלי שליך ושליך שלי, עם הארץ. שלי שליך ושליך שליך, חסיד. שלי שלי ושליך שלי, רשע.

קריאה יחפה:

השלימו את דברי המשנה:

ארבע מדות באדם:

האומר שלי שלי ושליך שליך – _____

שלי שליך ושליך שלי – _____

שלי שליך ושליך שליך – _____

שלי שלי ושליך שלי – _____

כתבו פירוש למושגים הבאים (תוכלו להיעזר ב"תיבת התהודה של מיתר", עמ' 103):

עם הארץ – _____

חסיד – _____

על פי המשנה, מהי הדרך הטובה ביותר שיש לנהוג בה? _____

על פי המשנה, מהי הדרך הגרועה ביותר שאפשר ללכת בה? _____

ריבוי קולות:

לו אתם הייתם מנסחים את המשנה, כיצד הייתם מתארים כל אחת מדרכי ההתנהגות של בני האדם המתוארים בה:

אַרְבַּע מְדוֹת בְּאָדָם:

הַאֹמֵר שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ – _____

שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי – _____

שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ – _____

שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלִי – _____

האם אתם מסכימים עם דברי המשנה? האם גם בעיניכם הדרך שהמשנה רואה כטובה ביותר – היא אכן הטובה ביותר, והדרך הגרועה ביותר היא אכן הגרועה ביותר? הסבירו ופרטו:

חפשו בכיתה תלמידה או תלמיד שתיארה את הדברים אחרת מכם.

התיישבו לידו / לידה והעתיקו את מה שכתבה לחוברת שלכם:

לדעתו/לדעתה של _____

אַרְבַּע מְדוֹת בְּאָדָם:

הַאֹמֵר שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ – _____

שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי – _____

שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ – _____

שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלִי – _____

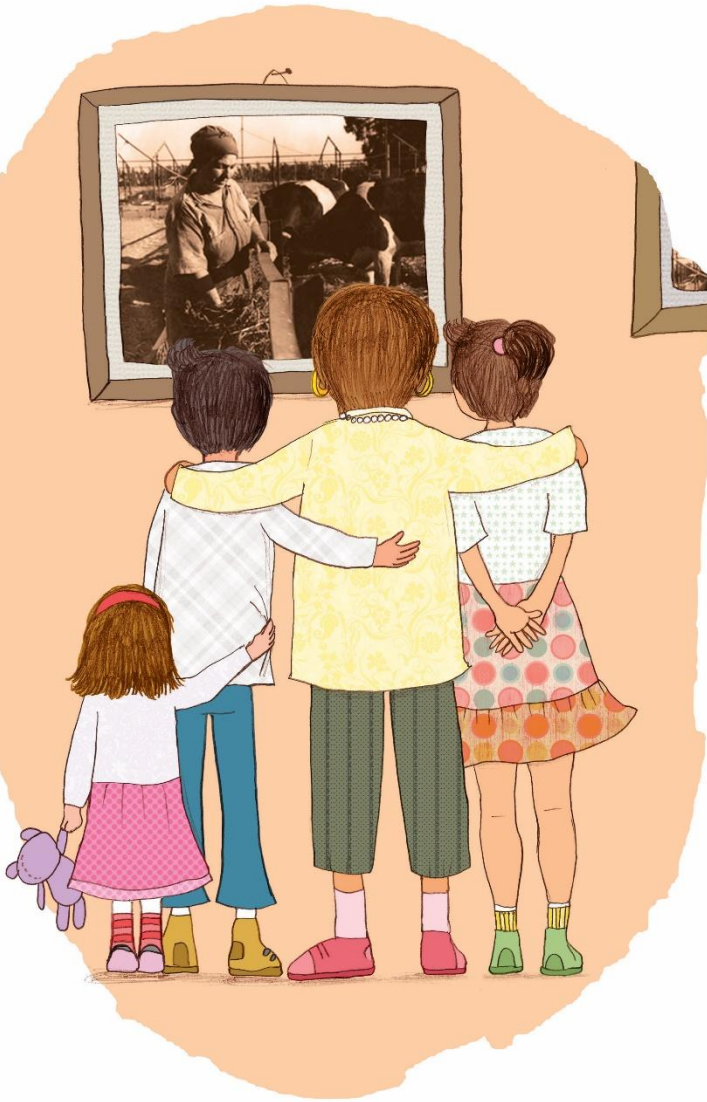
נסחו שאלה שתקשה על דברי החברה/ שלכם, וכתבו אותה בחוברת שלו/שלה:

רלוונטיות:

בצהרי יום השבת יצאנו עם סבתא למוזיאון וסבתא הראתה לנו את התמונה של סבתא שלה – מרים ברץ, וספרה לנו עליה:

"סבתא מרים נולדה לפני כ-120 שנה באוקראינה. כשהייתה בת 12 היא חלמה לעלות לארץ ישראל בעקבות אחיה הגדולים, ובאמת בגיל 17 הגשימה את חלומה ועלתה ארצה. מקומות עבודה רבים שבהם רצתה לעבד לא הסכימו להעסיק אותה ואמרו לה שהעבודה אצלם קשה ומתאימה רק לגברים, אבל סבתא מרים התעקשה והתחילה לעבד בקטיף בפדסים. גם כשהיא עברה עם חבריה לחות כנרת היא דרשה לעבד כמו כל הגברים בחקלאות, ולא להיות אחראית רק על עיני הבית".

"וואו, נשמע שהיא הייתה אשה ממש מרשימה!" אמרתי. "בהחלט כן", אמרה סבתא. "ופורצת דרך!" הוסיף סבא בגאווה. "נכון מאוד", המשיכה סבתא, "היא הייתה אשה מרשימה

ופורצת דרך, ויחד עם חבריה שהיו גם הם פורצי דרך הם יצרו דבר חדש ומיוחד שאין כמוהו בעולם – החיים בקבוץ. הרעיון של הקבוץ שעליו חשבו היה שביסוד החיים הקהילתיים צריכים לעמוד השתתפות והשיון של חברי הקבוצה. היחודיות של הקבוצה שלהם, אשר בעקבותיה קמו קבוצים וקבוצות רבות אחרות, הייתה שלחברי הקבוץ אין בכלל רכוש פרטי. במקום לעבד, לקבל משכורת ולקנות דברים בכסף הזה, הייתה בקבוץ שיטה אחרת: כל חברי הקבוץ עבדו בכל מיני תפקידים, וכל ההכנסות (ממכירת היבול או מתעשייה אחרת) היו משתפות לכל חברי הקבוץ. הם האמינו שככה הם בונים חברה מופת, חברה שפועלת בצורה הנעלה והטובה ביותר".

"והם באמת בנו!" אמר סבא. "אבל היום זה לא כה, נכון? שאל איתן. "לא לגמרי". "למה?" שאלה נעם. "הרעיונות האלו הם רעיונות מאוד יפים, אבל היה להם מחיר". אמר אבא. "הרעיון של השיון והשתתפות בכל יכול להראות קיצוני ועשוי לגרום להתנגדות. כה, למשל, כשלוסבתא וסבא של סבתא, מרים ויוסף ברץ, נולדו בן בכור (שהיה הילד הראשון שנולד בקבוץ) לא ראו בו בן פרטי של מרים

ויוסף אלא בן של חברי הקבוצה פלה. לימים הוביל הרעיון הזה לכך שהילדים בקבוצים לא ישנו עם הוריהם אלא בלינה משותפת בבתי ילדים."

"איזה פיף! ליטן עם כל החברים!!" קרא איתן. "בטח עשיתם כל לילה מסבת פיג'מות!" התלהבה גם נעם. "תאמינו לי, מנסיון, זה לא הדבר הכי פיף בעולם..." אמר אבא והמשיך בדבריו: "ברבות השנים הפסקה הלינה המשותפת וילדי הקבוצים התחילו ליטן עם המשפחה שלהם. אפטר לומר שהמתח הזה בין המקום האישי, המשפחתי, המיוחד לכל אחד ואחת, לבין הרצון לחיות עם כלם באפן שונה, הוא גם זה שגרם לקבוצים רבים לאבד מהאפי המיוחד שלהם ולהפך במוזונים רבים לישובים רגילים, ישובים שערה השתפזזו והשנינו בהם אינם מרכזיים וחזקים כמו שהיו בעבר, וכה החיים בקבוץ כבר נעשו קצת דומים לחיים בכל ישוב אחר."

הקיפו את המשפט שלדעתכם מתאר בצורה הטובה ביותר את דרך החיים של הקיבוצים:

- א. שלי שלי ושלי שלי
- ב. שלי שלי ושלי שלי
- ג. שלי שלי ושלי שלי
- ד. שלי שלי ושלי שלי

מה דעתכם על דרך החיים בקיבוץ כפי שהיא מתוארת כאן? האם בעיניכם היא הדרך הנכונה ביותר לחיות בחברה? הסבירו.

כיום, מרבית הקיבוצים, כבר לא שיתופיים ושיוונים כמו בעבר, ולא הכל מתנהל בשותפות: אין בתי ילדים, כבר לא משתמשים בחדר האוכל הקיבוצי באופן קבוע כמו בעבר, והרכוש והכסף אינו של כולם יחד, אלא לכל משפחה יש את שלה. מה לדעתכם הוביל לכך? והאם בעיניכם זהו מצב טוב יותר או פחות ממה שהיה בעבר? מדוע?

כולם בשביל אחד? –

מסכת אבות, פרק ה, משנה יז

כָּל מַחְלוּקֵת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוּפָה לְהִתְקַיֵּם.

וְשֵׁאִינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוּפָה לְהִתְקַיֵּם.

אִיזוֹ הִיא מַחְלוּקֵת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם? זוֹ מַחְלוּקֵת הַלֵּל וְשֵׁמַיִם.

וְשֵׁאִינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם? זוֹ מַחְלוּקֵת קִרְחַ וְכָל עֵדְתוֹ.

קריאה יחפה:

קראו ב"תיבת התהודה של מיתר" את הפרק "כולם בשביל אחד" (עמ' 106), ובעקבותיו כתבו הסבר למושגים השונים המופיעים במשנה שלפנינו:

מחלוקת לשם שמיים – _____

מחלוקת שאינה לשם שמיים – _____

סופה להתקיים – _____

מחלוקת הלל ושמיים – _____

מחלוקת קורח ועדתו – _____

לאור המסופר בפרק זה, האם תלמידיהם של הלל ושמיים המשיכו בדרכם, ואף אצלם הייתה תמיד המחלוקת "לשם שמיים"? (רמז, קראו בעמודים 111-112):

הלל ושמאי

תקופת המשנה מתחילה בסוף ימי בית המקדש השני. התקופה שקדמה לתקופה זו מכונה "תקופת הזוגות". היא נקראת כך משום שבאותה תקופה ההנהגה הדתית של העם היהודי הורכבה בכל דור מזוג חכמים חשובים. אותו זוג מילא את שני התפקידים המרכזיים של ההנהגה הדתית: האחד – נשיא הסנהדרין, והשני – המשנה לנשיא ואב בית הדין של הסנהדרין.

הלל ושמאי היו הזוג האחרון בתקופת הזוגות. והם עמדו בראש שני בתי מדרש בעלי אופי שונה, שנבע מהעמדות והאופי השונה של שני החכמים האלו.

הלל אומר:

הוֹי מַתְלַמְדֵיךְ שֶׁל אֶהְרֵן – אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם,

אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה.

(פרק א, משנה יב)

- הסבירו במילים שלכם את דברי הלל.
- היזכרו מי היה אהרן וכיצד הוא 'רדף' אחרי השלום?
- מה זה 'בריות'? כיצד מקרבים לתורה?
- האם יש קשר בין שני חלקי המשפט – בין "אוהב את הבריות" ל"ומקרבן לתורה"? נמקו.

שְׁמַאי אָמַר:
עֲשֵׂה תוֹרַתְךָ קֶבֶעַ,
אָמֹר מְעַט וְעֲשֵׂה הַרְבֵּה,
וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבֵּר פָּנִים יְפוֹת.

(פרק א, משנה יד)

- מהו ההפך מקבע?
- איך עושים את התורה קבע?
- תנו דוגמאות ל'אמור מעט ועשה הרבה' מחייכם.
- מה ההבדל בין דברי שמאי 'והוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות' לדברי הלל 'אוהב את הבריות'?

חפשו באתר "ספר האגדה לילדים" מדרש נוסף על הלל ושמאי וקראו אותו.

כתבו את שם המדרש כאן:

כתבו בקצרה מה מסופר במדרש שקראתם:

לאור מקורות אלו, תארו בשלוש מילים את הלל ובשלוש מילים את שמאי:

הלל _____

שמאי _____

איזו דמות אהובה עליכם יותר? מדוע? _____

רלוונטיות:

השנה התעוררה אצלנו בבית הספר מחלקת קשה מאוד. יש אצלנו בבית הספר ילד אלרגי לחלב ברמה קשה מאוד. נגיעה קלה במקום שנותרה בו שארית של חלב או של מאכל שיש בו חלב כמו שוקולד – והוא עלול לחטף התקף מסכן חיים. לכן בתחלת השנה התקבלה החלטה ולפיה אין להביא לבית הספר חלב ומוצרי חלב כלל. בימים הראשונים נראה שהשגרה החדשה התקבלה דווקא בצורה מברכת, אבל כחלוף הימים החלו להשמע עוד ועוד תלונות מהורים על כך שילדיהם לא אוכלים באופן מיטבי בשל המצב החדש, ודרשו לבחון את הדברים שוב. הם טענו שלא הגיוני שבית ספר שלם יעצר מלכת בעבור ילד אחד. הם, כמוכן, דואגים לילד ולשלומו, אך סבורים שיש למצא פתרונות אחרים, למשל, להמשיך ולשמר על הפלל שלפיו אין להביא מוצרי חלב רק בכנתו של אותו התלמיד, ובכל יתר הכתות לאסור לצאת עם אכל בכלל מהפנה, או לאסור להסתובב ברחבי בית הספר עם מוצרי חלב למיניהם.

המנהלת השיבה לטענותיהם שמבין כל האפשרויות, רק האפשרות הראשונה ולפיה לא מכניסים מוצרי חלב לבית הספר היא אפשרות שנתן לאכף אותה, וכיון שמדובר כאן בפקוח נפש היא לא היתה רוצה להסתכן ולו בסכנון הקטן ביותר. על כך השיבו כמה הורים שאכן, הם קבלו את דבריה בתחלת השנה, אבל ככל שעובר הזמן והם מגלים עוד ועוד תלמידות ותלמידים שהדבר ממש גורם להם למצוקה, הם חושבים שגורם לבחון את הדברים מחדש.

אתם מבינים? בעיה אמיתית: לשני הצדדים נמוקים ראויים וחשובים.

[...]

"אם כן", אמרתי, "חזרנו לנקודת ההתחלה. והרי זו בדיוק הבעיה שלי, שאני מוצאת הגיון גם בצד שאומר שאסור להכניס בכלל מוצרי חלב לבית הספר, וגם לצד שמתנגד לזה ומבקש למצא חלופה לכה. איך מצליחים להחליט מה לעשות?"

א. התחלקו לקבוצות בהתאם לעמדתכם ביחס לסוגיה שמתוארת בסיפור – בעד או נגד הכנסת מוצרי חלב לבית הספר של מיתר.

על כל קבוצה להתכונן ל'דיבייט' ולכתוב את הנימוקים הטובים ביותר שיסייעו לה לשכנע את יתר חברי הכיתה לתמוך בעמדה שלה: _____

ב. בחרו נציג/ה או כמה נציגים מקבוצתכם כדי להציג בפני כלל הכיתה את הנימוקים התומכים בעמדתכם. לאחר מכן קיימו את ה'דיבייט' בין הקבוצות.

ג. בעקבות ה'דיבייט' – האם השתכנעת והגעת למסקנה ברורה או שנותרת בהתלבטות?

ד. מה עושים כשיש מחלוקת ושני הצדדים טוענים טענות מוצדקות? כיצד לדעתכם ניתן להכריע במחלוקת שכזו?

ה. תארו דוגמה נוספת מחייכם, שבה הרגשתם שיש לשני הצדדים טענות טובות:

ו. מה עשיתם באותו מקרה בסופו של דבר? כיצד הכרעתם?

מסכת אבות, פרק ו

דפדפו בפרק ו' של מסכת אבות.

א. כמה משניות יש בפרק זה? _____
 ב. בעיניכם, במבט-על האם המשניות בפרק זה נראות דומות למשניות שפגשתם בפרקים הקודמים או שונות מהן? הסבירו: _____

ג. "שְׁנוּ חֻכְמִים בְּלִשׁוֹן הַמְּשֻׁנָּה" – מה משמעותה של כותרת זו? (היעזרו בשיחה המתקיימת בספר "תיבת התהודה של מיתר" על עניין זה בעמוד 122): _____

ד. פתחו את פירוש הרמב"ם למסכת אבות (בקישור שלפניכם):
 וחפשו את הפירוש שלו לפרק ו. האם מצאתם? _____

ה. כיצד אתם מסבירים זאת? _____

ו. קראו בספר "תיבת התהודה של מיתר" בעמודים 121-122 את השיחה בין בנות ובני המשפחה על עניין זה, והסבירו במילים שלכם מדוע אין פירוש של הרמב"ם לפרק ו במסכת אבות:

משננים משנה:

משנה – מלשון שינון. המשנה במשך דורות נוצרה והועברה **בעל פה**.

א. בחרו משנה אחת מהפרק וקראו אותה בקול.
 ב. נסו לשנן את המשנה הזו עד שתדעו אותה בעל פה.
 ג. האם הניסיון שלכם בפרק זה היה מאתגר יותר מהפרקים הקודמים? מדוע? _____

ד. מה אנחנו לומדים מכאן על הסגנון של לשון המשנה (השונה מהלשון של פרק זה)?

ויכוח שאין לו סוף, מסכת אבות, פרק ו, משנה ב

וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה וְהַמְכַתֵּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלַּחַת" (שְׁמוֹת ל"ב, טז)
 - אַל תִּקְרָא חֲרוּת אֱלֹהִים חֲרוּת,
 שְׂאִין לָךְ בֶּן חוֹרִין אֱלֹהִים מִי שְׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה

קריאה יחפה:

וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה וְהַמְכַתֵּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלַּחַת" (שְׁמוֹת ל"ב, טז)

א. על פי פשט הפסוק, למה הכוונה במילים: חרות על הלוחות?

ב. על איזו מילה בפסוק מתעכב הדרשן (רבי יהושע בן לוי)? מה הוא משנה במילה הזו?

ג. איזו משמעות חדשה נלמדת משינוי אותה מילה?

ד. הסבירו במילים שלכם למה הכוונה במשפט: "אין לך בן חורין אלהים מי שעוסק
 בְּתַלְמוּד תּוֹרָה":

ריבוי קולות:

קראו את הפרק "ויכוח שאין לו סוף" (עמודים 118-125). כתבו במילים שלכם את עיקרי הטענות של הדוד רמי, ואת עיקרי הטענות של גלעד, אבא של מיתר, בכל הנוגע לחופש לפרש את התורה, המשנה וספרים נוספים מארון הספרים היהודי, ובכל הנוגע למשמעות הדרשה של רבי יהושע בן לוי המופיעה לפנינו:

רלוונטיות:

מיתרים והחינוך המשלב הם התשובה העדכנית לשבירת המונופול על היהדות. זו תורת החיים שנושאת את המסר שאין פה מישהו שהתורה שייכת לו. התורה שייכת לכולנו. וכולנו יכולים להתעשר מפרשנויות נוספות. הדתיים, החילונים, כולנו זקוקים לעוד פרשנויות וזקוקים לפתוח את הראש תוך יציאה מתוך נקודת הנחה ש"עמך כולם צדיקים" – כולם יכולים לפרש, לחדש, להרחיב ולהעשיר את הפרשנויות בכל המיתרים. לכולנו חלק בתורה ולכולנו מה ללמוד מהשני. זאת הציונות העדכנית, שאיננה אגדה. זאת תורת החיים, וזה המפתח לעתיד שלנו פה. כשעבר חוק החינוך המשלב פרסמנו מודעה שכותרתה "שירת תקווה לעתיד החברה הישראלית". כתבנו שם שאנו מקווים לייסד בית חינוכי חדש שבו יוכלו שני הצדדים ללמוד אלו מאלו ולתת באהבה רשות וחופש זה לזה. הביטויים של אהבה וחופש הם אבני היסוד של הגישה החינוכית אותה אנו מביאים לידי ביטוי הלכה למעשה. לא דרך כפייה, לא דרך חקיקה אלא במעשה החינוכי. את המנגינה ההרמונית הזאת, הכוללת בתוכה את כל המיתרים המרכיבים את העם, אי אפשר להפסיק. מוכרחים להמשיך לנגן.

(הרב מיכאל מלכיאור, מתוך "דבר הרב מלכיאור, נשיא ומייסד מיתרים" באתר מיתרים)

א. האם אתם מזדהים עם דבריו של הרב מלכיאור? הסבירו: _____

ב. האם בבית הספר שלכם אתם חשים שיש מקום לכל אותן דעות ופרשנויות שונות

למסורת ולתרבות היהודית? _____

ג. האם לדעתכם צריך להיות איזושהו גבול לפרשנויות ולדעות השונות הנאמרות ביחס

לתורה ולמסורת, או שכל אחת ואחד יכולים לומר את דעתם באופן חופשי? _____

ד. האם אתם חשים שהקול שלכם נשמע? תארו דוגמה שתמחיש את תשובתכם: _____

ה. האם יש מקום בבית הספר המשלב גם לדעות כמו הדעה של הדוד רמי? הסבירו את

עמדתכם: _____

לצמוח מתוך הקושי –

מסכת אבות, פרק ו, משנה ד

בך היא דרכה של תורה

פת במלח תאכל

ומים במשורה תשתה

ועל הארץ תישן

וחיי צער תחיה

ובתורה אתה עמל.

אם אתה עשה בן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא:

קריאה יחפה:

ציירו בריבועי הקומיקס שלפניכם את "דרכה של תורה":

<p>ומים במשורה תשתה</p>	<p>פת במלח תאכל</p>
<p>ועל הארץ תישן</p>	

ותני צער תחיה ובתורה אתה עמל.

ריבוי קולות:

באיזה מובן לדעתכם מתכוונת המשנה ש"כך היא דרכה של תורה"? _____

האם זהו תיאור חיובי או שלילי? הסבירו: _____

אני חושבת שיש הרבה דגמאות של נשים ואנשים מן העולם שמוכיחות שהרעיון הזה נכון. נשים ואנשים שצמחו מתוך הקשי, ויכול מאוד להיות שאלמלא החיים הקשים שהיו להם, הם היו מניחים לעצמם לנוח על זרי הדפנה ולהתענג על מה שיש בידיהם, ודוקא מציאות חיהם הקשה דרבנה אותם לעשות כל שביקלתם לשפר את חייהם, ובסופו של דבר להגיע הכי רחוק שאפשר. אתם יודעים מה זה מזכיר לי? את הספור של מארי קירי. מארי קירי היא מדענית שזכתה בפרס נובל! למען האמת, היא זכתה לא בפרס נובל אחד, אלא בשניים! אתם רוצים לדעת עם אלו קשיים התמודדה מארי קירי? היא נולדה בנרשה שבפולין לפני כ-150 שנה. באותן השנים האימפריה הרוסית שלטה בפולין ואסרה על למודי מעבדה בבתי הספר בפולין. למזלה של מארי קירי, אביה היה מדען. הוא לקח את ציוד המעבדה לביתו כדי ללמד את ילדיו. ואולם זמן קצר לאחר מכן פטרו אותו השלטונות הרוסיים מעבודתו (כיון שהצטרף למפלגות שהאמינו שפולין צריכה להיות עצמאית ולא להיות כפופה לאימפריה הרוסית). מיום שאבד אביה של מארי קירי את עבודתו, אבדה המשפחה את מרבית רכושיה והיתה עניה מרודה, ואם לא די בכך, קשהיתה מארי קירי בת עשר בלבד, נפטרה אמה. כשבגרה נאסר עליה ללמד באוניברסיטה

משתי סבות: גם משום שהיא אשה (באותם הימים היה אסור לנשים ללמד באוניברסיטה), וגם כי השלטונות התנגדו לבני משפחה של מי שתמכו במפלגות למען עצמאות פולין. וכך נאלצה מארי קירי ללמד בחשאי: בלילות היתה יוצאת מן הבית והולכת למקומות מפגש סודיים שנקבעו באוניברסיטה הצפה, שם היו מלמדים גם נשים וגם אנשים שהשלטונות הרוסים לא הסכימו להכניס בשערי האוניברסיטה. לאט-לאט הרחיבה מארי קירי את השכלתה וגם למדה בכוחות עצמה ככל יכלתה.

בגיל 24 הגרה לצרפת ושם זכתה ללמד סוף כל סוף באוניברסיטה. היא נרשמה ללמודי כימיה ופיזיקה ועשתה חיל, אך גם שם הדברים לא היו פשוטים: מארי קירי עבדה בלילות ולמדה בימים, ורק בדיקה הצליחה לשלם על למודיה ועל כל צרכיה האחרים. אחרי כל התלאות המשיכה מארי קירי ללמד ולימים גם ללמד, ולהיות האשה הראשונה המלמדת בסורבון – האוניברסיטה היקרתית בפריז, וכאמור גם זכתה בשני פרסי נובל: האחד בפיזיקה על תופעת הקרינה שחקרה במשך שנים ארוכות עם בן זוגה, והשני בכימיה על גלי שני יסודות רדיואקטיביים: רדיום ופולוניום.

"ואת חושבת שהיא לא היתה מצליחה להגיע לכל זה בזכות החכמה והכשרון שלה? היא הצליחה רק בזכות חיייה הקשים?" הקשתה נעם הפקחית.

מה דעתכם? האם מארי קירי הצליחה דווקא בגלל הקשיים והאתגרים שהתמודדה איתם בחייה? או שהיא הייתה מגיעה להישגים גדולים אפילו יותר אילו היו לה חיים קלים וטובים יותר?
הסבירו:

רלוונטיות:

קראו את פתיחתו של הסיפור "לצמוח מתוך הקושי" (עמודים 126-128). בעקבות קריאתכם כתבו למנהלת מכתב תגובה דמיוני, מכובד ומנומק, בו תביעו את עמדתכם ביחס למקרה וביחס לדברים שאמרה המנהלת:

תאריך: _____

לכבוד: _____

הנידון: _____

בברכה,

נשים פורצות דרך

השבוע קבלנו משימה: לכתב עבודה קצרה על נשים פורצות דרך מתולדות עם ישראל. ידעתי שאני יכולה לכתב על נשים חשובות שפעלו למען הקמת מדינת ישראל כמו שרה גבורת ניל"י, חנה סנש, גולדה מאיר, גאלה כהן ואחרות, אבל הנחתי שתלמידים רבים יבחרו בדמיות שכאלו. חשבתי אולי לכתב על נשים פורצות דרך במדינת ישראל בכל מיני תחומים, כמו סבתא של סבתא, מרים ברץ,

שהיתה מהנשים הראשונות שעבדו בחקלאות ובמשק, או ארנה ברביבאי שהיתה האשה האלופה הראשונה בצה"ל, או מרים בן פורת שהיתה האשה הראשונה שמנתה לשופטת בבית המשפט העליון. אבל גם על דמיות מרשימות שכאלו בחרתי בסופו של דבר שלא לכתב כששמעתי שיעל, יואב, מתן וגם יהב מתכונים לכתב על נשים פורצות דרך כמותן.

אחרי שבמשך כמה ימים לא עלה בדעתי שום רעיון מצלח, ביום שלישי אחר הצהרים, בדיוק כשעמדתי לצאת לפגש את רוני ונטע, עלה לי רעיון: "אמא, אבא, בתקופה הזאת של מסכת אבות..." "את מתכונת

לתקופת המשנה", תקן אותי אבא. "כן, בתקופת המשנה היו נשים פורצות דרך?" שאלתי. "למה את שואלת?" התפלאה אמא. ספרתי להם על המשימה ועל הרעיון לכתב על מישהי ממסכת אבות, רק שאז נזכרתי שלא רק כל המסכת שמענו רק על חכמים ולא למדנו דבר חכמה של אשה אחת אפילו. "איזה רעיון נהדר", התלהבו אבא ואמא מהרעיון שלי והבטיחו: "עד שבת הקרובה נכין לך הפתעה. את יכולה לסמך עלינו".

א. לו הייתם במקומה של מיתר, על איזו אישה יהודייה אתם הייתם בוחרים לכתוב עבודה?
 מדוע דווקא היא? _____

ב. האם אתם מכירים נשים יהודיות חכמות מתקופת המשנה והתלמוד? (אם כן, כתבו את שמותיהן ומה אתם יודעים לגביהן; אם לא – נסו לחשוב מדוע אינכם מכירים)

בשבת, כשהתישבנו יחד על הספה ללמוד המשפחתי, אמרה אמא שהיום יש למוד מיחד, משהו חדש, ואבא המשיך: "בזכות העבודה שקבלה מיתר בבית הספר, יש לנו תפנית בעלילה..." "נו, אתם כבר מותחים אותנו..." אמר איתן בקצף רוח. "השבת לא נלמד מפרקי אבות אלא מחכמת אמהות", אמרה אמא. "יש ספר כזה?" שאלה נעם. "לא", אמרה אמא, "אין ספר כזה, אבל אבא ואני החלטנו לקסוף בשביל מיתר, ובעצם בשביל כלנו, מקורות מהמשנה והתלמוד שיש בהם דברי חכמה, לקח ומוסר שנשמעים מפיהן וממעשיהן של נשים חשובות וחכמות שחיו באותה התקופה". "אתם יודעים", המשיך אבא את דבריה של אמא...

"רגע, רגע, תהתה נעם, "כתבתם פרק נוסף למסכת אבות?" "זה מתר?" שאל איתן בפליאה. "איה לא חשבו על זה עד היום?" שאלתי אני מן הכוון הנגדי. אמא חיכה אלינו ואמרה: "תלוי את מי שואלים. ובכל מקרה, לא ממש כתבנו פרק נוסף, פשוט אספנו מקורות שיש בהם דברי עצה וחכמה של נשים, בדומה לפרקי אבות".

מה דעתכם על הבחירה להוסיף לצד מסכת אבות את האסופה "חכמת אמהות"?

_____ : _____

שתפו בנות ובני משפחה בשאלה זו, וכתבו את דעותיהם (הדומות או השונות)

_____ : _____
 _____ : _____
 _____ : _____

חכמת אמהות

דפדפו באסופה "חכמת אמהות".

- א. כמה מקורות יש באסופה זו? _____
- ב. במה דומה ובמה שונה אסופה זו מ"פרקי אבות"? _____

ג. העתיקו את שמותיהן של החכמות הנזכרות באסופה זו:

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

ד. האם הכרתם חלק מהשמות? _____

ה. בחרו חכמה אחת מהחכמות המוזכרות בפרק זה, וחפשו עליה מידע בויקיפדיה או במקור מידע אחר, וסכמו במילים שלכם – מי היא הייתה:

משננים משנה:

משנה – מלשון שינון. המשנה במשך דורות נוצרה והועברה **בעל פה**.

- א. בחרו קטע אחד מהאסופה "חכמת אמהות" וקראו אותו בקול.
- ב. נסו לשנן את הקטע הזה כמה פעמים, עד שתדעו אותו בעל פה.
- ג. כיצד היה הניסיון שלכם? קל או קשה? מעצבן או כיפי? _____
- ד. בחרו קטע אחד ונסו להמציא לו מנגינה, או "להלביש" אותו על מנגינה מוכרת. האם זה עזר לכם ללמוד את הקטע בעל פה? מדוע? _____
- _____

הילד הכי מעצבן בעולם –

חכמת אמהות, ה

ברוריה הייתה אומרת:

”יתמו חטאים מן הארץ” (תהלים ק”ד, לה).

לא נאמר: יתמו חוטאים,

אלא יתמו חטאים,

ללמדך ששערי תשובה לא ננעלו.

(מעובד ע”פ בבלי, ברכות י ע”א)

קריאה יחפה:

”יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את יהוה הללו יה” (תהלים ק”ד, לה)

- א. באיזו מילה בפסוק מתמקדת ברוריה: _____
- ב. מה המשמעות של המילה בפסוק זה, כפי שהיא מנוקדת? _____
- ג. כיצד עוד אפשר היה לנקד את המילה הזו? _____
- ד. מה לומדת ודורשת ברוריה מדיוק לשוני זה? _____

טוב לדעת:

מדרש הלכה – בתלמוד משובצות דרשות רבות שבהן נעשה חיבור בין ההלכה כפי שהיא מופיעה במקורות חז”ל, לבין המקורות המקראיים.

מדרש יוצר ומדרש מקיים – ישנם שני סוגים של מדרשי הלכה: מדרש יוצר – שבו התחדשה ההלכה מתוך הדרשה. ומדרש מקיים – שבו ההלכה הייתה קיימת, והמדרש רק נועד לחבר בין ההלכה לבין פסוקי המקרא.

ריבוי קולות:

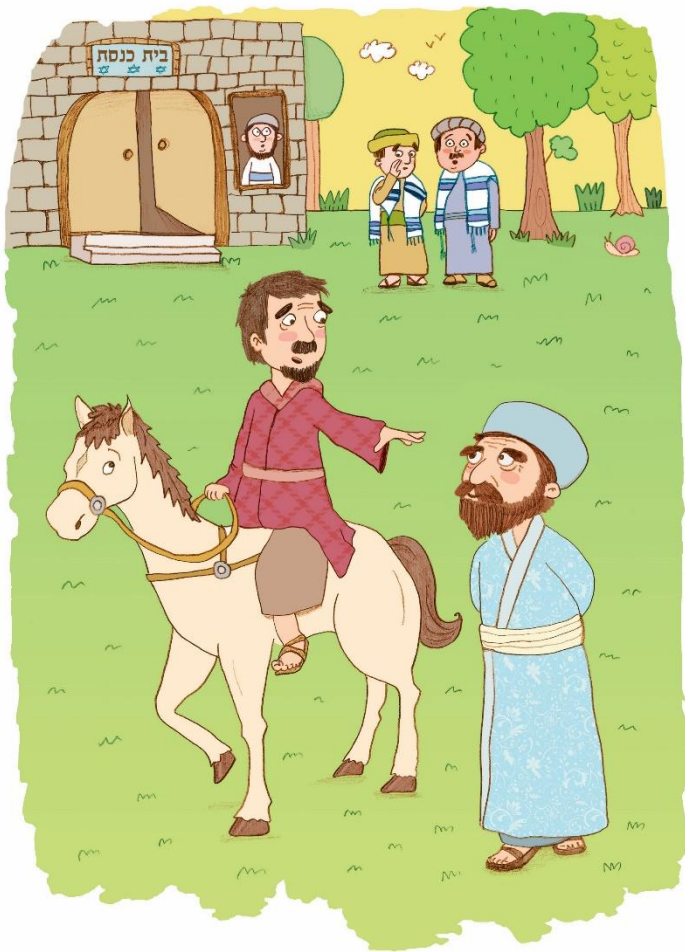
לפניכם שני מדרשים המשתלבים בתוך הפרק "הילד הכי מעצבן בעולם". קראו אותם והמחזו אותם, תוך שאתם מוסיפים נימוקים לעמדות השונות הנשמעות בסיפורים אלו:

"פעם אחת היו בשכונה של רבי מאיר וברוריה בריונים. הבריונים הציקו לכל מי שגר בשכונה, וגם לרבי מאיר. רבי מאיר סבל מההצקות שלהם פעם אחר פעם עד שיום אחד נמאס לו לגמרי והוא נשא תפלה שהרשעים הללו יסתלקו מן העולם. כשברוריה שמעה אותו היא אמרה: 'אתה צריך לבקש רחמים על האנשים הללו ולעשות מה שביכולתך כדי שיחדלו מהמעשים הרעים שלהם ואלו יהיו להם עוד חטאים, ולא לבקש שהאנשים הרעים עצמם, אלו שחטאו, יעברו מן העולם!'"

"אלישע בן אבויה חי בתקופה של רבי מאיר וברוריה, וכמותם הוא למד בבית המדרש. כלם התפעלו מיכלת החשיבה שלו, כלם התפלאו נכח הזכרון החד שלו, ומגיל צעיר האמינו כלם שהוא יהיה אחד מהחכמים החשובים שיובילו את העברת המסורת אל הדור הבא..."

אבל אלישע בן אבויה סלל לעצמו דרך אחרת. הוא לא האמין כמו חכמים, שאלהים משגיח על העולם ושפל מי שישמר את התורה והמצוות יזכה לשכר ולאשר כנגדו. לאט-לאט הוא החל מתרחק מדרך של חכמים, עד שחדל לפקד את בית המדרש ובחר לו ארח חיים אחר. כל החכמים התרחקו ממנו וכנו אותו בכינוי הגנאי 'אחר', כדי לסמן שיש להתרחק ממנו ומהרעיונות שהוא מפיץ, אבל רבי מאיר המשיך ולמד ממנו תורה. הוא האמין שקשם שאפשר להפריד בין קלפת הרמון המרה לבין גרעיניו המתוקים, כך בכוחו להפריד בין הדברים החכמים שיש לאמץ מאלישע בן אבויה לבין הדברים שלא.

פעם אחת בבקר שבת, בשעה שעמד רבי מאיר בבית המדרש בטבריה ונשא דרשה לפני החכמים, נשמעו קולות דהירה הולכים ומתקרבים. הביטו כלם בחלונות והנה אלישע בן אבויה, הוא ולא אחר, מפר את קדשת השבת ומתקרב אל בית המדרש.

לוי היה זה קורה בַּיְמֵינוּ, רַב הַסְכּוּיִים שֶׁהָיוּ הַתְּלִמִּידִים וְהַמְתַּפְּלָלִים יוֹצְאִים וְצוֹעְקִים שִׁסְתַּלֵּק, אֲךָ תְּלִמִּידָיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר לֹא עָשׂוּ כֵן, הֵם חָפְזוּ לְרֹאוֹת מֶה יַעֲשֶׂה רַבִּי מֵאִיר בְּכַבּוּדוֹ וּבַעֲצָמוֹ. רַבִּי מֵאִיר, בְּשִׁלּוֹה וּבִנְחָת, הִפְסִיק אֶת דְּרָשְׁתּוֹ, יָצָא אֶל אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה וְהֵחֵל מְשׁוֹחַח עִמּוֹ. וְכֵן, בְּתַמּוּנָה מְרֻשְׁמָה שָׁאִין כְּמוֹתֶהּ, רָכַב אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה עַל סוּסוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת כְּשֶׁרַבִּי מֵאִיר צוּעֵד לְצַדּוֹ וְהֵם שִׁקוּעִים בְּשִׁחְתָּם. לְפִתְעַ עָצַר אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אֶת הַסּוּס וְהִזְהִיר אֶת רַבִּי מֵאִיר שֶׁלֹּא יִמְשִׁיךְ לְעֵדָה, שֶׁכֵּן הוּא עֲלִיל לְחַרְג מִתְּחוּם הַשַּׁבָּת שְׁאוֹתוֹ מִתֵּר לְלַקֵּת בַּשַּׁבָּת עַל פִּי הַהֲלָכָה, אוֹתָהּ הַהֲלָכָה שֶׁאֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה כָּלֵל לֹא שָׁמַר.

אַתֶּם וְדַאי שׁוֹאֲלִים כִּיצַד הַסְּפּוֹר הַזֶּה קָשׁוּר לְעֵנִינֵנוּ. וּבְכֵן, שִׁחְתָּם שֶׁל רַבִּי מֵאִיר וְאֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה נִסְכָּה בְּדִיּוּק סְבִיב הַשְּׁאֵלָה אִם יְכוּל אָדָם לְהַשְׁתַּנּוֹת: רַבִּי מֵאִיר נִסָּה לְשַׁכְּנֵעַ אֶת אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה שֶׁהוּא יְכוּל לְחַזֵּר בְּתַשׁוּבָה, וְאֵלּוֹ אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה טָעַן שֶׁלְּפַעֲמִים זֶה בִּלְתִּי אֶפְשָׁרִי."

א. בסיפור על ברוריה, רבי מאיר והבריונים – כיצד הייתם מגיבים, כמו רבי מאיר או כמו ברוריה? מדוע?

ב. בסיפור על רבי מאיר ואלישע בן אבויה – האם התגובה של אחת הדמויות או יותר הפתיעה אתכם? פרטו:

ג. נסו להחליף בדמיונכם את הדמויות של רבי מאיר ואלישע בן אבויה לדמויות בנות זמננו. מיהן הדמויות? האם סיפור מעין זה יכול היה להתרחש בין דמויות אלו?

ד. האם אתם מאמינים שנשים או אנשים, ילדים או מבוגרים – יכולים להשתנות? הסבירו:

ה. האם תמיד ובכל מצב הייתם נותנים להם הזדמנות להשתנות? חשבו על דוגמאות שימחישו את עמדתכם:

רלוונטיות:

קראו את הפרק "הילד הכי מעצבן בעולם" בשלמותו. כתבו סוף אחר לפרק, שימשיך ויתאר את עמדתה של מיתר, על פי מה שאתם מאמינים וחושבים בכל הנוגע לשאלות האם "אלו רק המעשים המעצבנים של חגי או חגי עצמו שמעצבן", ו"האם אפשר או אי אפשר להשתנות?":

_____ "ומה אתה, מיתר?" השיב אבא את השיחה אלי, "גם את השתכנעת מדבריה של ברוךיה?"

סוף הוא תמיד התחלה –

חכמת אמהות, י

אשת רבה בר נחמני היתה אומרת: דרף גדולו של תינוק הוא:

בתחלה הוא זקוק לרחיצה במים חמים ולסכה בשמן.

גדל מעט – דיקה של ביצה וקמח.

גדל עוד יותר: שבירת כלים.

(מעובד על פי יומא, ע"ה, ע"ב)

קריאה יחפה:

א. סמנו בקטע שלפניכם בצבע תכלת את המשפטים שנראים לכם הגיוניים, ובירוק את המשפטים שנראים בעיניכם לא הגיוניים.

ב. הסבירו את הבחירה שלכם: _____

ג. נסו להסביר את משמעות הביטוי "שבירת כלים" לא במובן הפשוט של ילדים ששוברים

את כלי המטבח או חפצים אחרים בבית: _____

ריבוי קולות:

"האמת?" אמר אבא, "כשאני חושב על זה, אולי שבירת הכלים זה בעצם משל, משל לילדים שכשהם מתחילים להתבגר הם צריכים קצת 'לשבר' את הדרך שההורים בקשו להנחיל להם, לקטות ממנה ולחפש את הדרך שלהם. ואשת רבה בר נחמני, כנראה אמא מנסה, אומרת לנו ההורים וגם לנערות ולנערים הצעירים – אל תבהלו, זו דרכו של עולם. כשנערה מתבגרת וכשנער מתבגר הם צריכים גם לשבר קצת את הכלים שההורים העניקו להם ולנסות לעצב להם את הכלים שלהם, לסלל את הדרך שלהם בעולם. הרבה פעמים בסופו של דבר הם גם יעזרו, כמוכן, בעצות הטובות של ההורים, אבל טוב ונכון שהם גם יבחנו את הדברים בעצמם".

א. הסבירו במילים שלכם את הפרשנות שמוצגת בקטע זה למושג "שבירת כלים": _____

ב. ציירו את כף היד שלכם, ולצידה ציירו בבית את כף ידו של אחד מההורים. כתבו בכף היד של אחד ההורים חמישה דברים שבהם אתם דומים לו/לה, ובכף היד שלכם חמישה דברים שבהם אתם לא דומים:

רלוונטיות:

קראו את הפרק האחרון בספר "תיבת התהודה של מיתר": "סוף הוא תמיד התחלה", ועצרו באמצע עמוד 150 (לפני שמגיעה השבת בסיפור).

א. ממה חוששת מיתר? _____

ב. האם אתם מזדהים עם החששות של מיתר? _____

ג. איך לדעתכם ההורים שלה יגיבו? _____

ד. האם פעם מצאתם את עצמכם במקרה דומה אבל שונה? מה היה המקרה? _____

ה. כשיש לכם תחושות לא נוחות לגבי משהו, את מי אתם משתפים? _____

ו. את מי הייתם רוצים לשתף, אך אתם נמנעים? מדוע אתם נמנעים? מה אפשר לעשות בכל

זאת בכדי לשתף גם אותה? _____

סוף לסיפור – סיכום:

משנה שאתם עדיין זוכרים בעל פה: _____

קטע שאהבתם במיוחד מפרקי אבות או חכמת

אמהות: _____

דמות מחכמי המשנה או הנשים
 החכמות מאותה התקופה
 שאהבתם במיוחד: מדוע אהבתם
 אותה? _____

פרק מתוך "תיבת התהודה של
 מיתר" שאהבתם במיוחד:

הסבירו את שם הספר "תיבת התהודה של מיתר". מהי תיבת
 התהודה (בהקשר מוסיקלי)? ולמה הכוונה כאן, בספר הזה? _____

מסר חשוב שאתם יוצאים איתו בסופו של

המסע הארוך הזה: _____

עיגולי הערכה:

בדף שלפניכם ישנם שני עיגולים. העיגול העליון נועד לצורך הערכה עצמית שלכם התלמידים, והעיגול התחתון הוא העיגול שלנו, המורים, שבו אנו נעריך את הלמידה שלכם.

הצביעה של חלקי העיגול תשקף את ההערכה שלכם בעיני עצמכם, כך שכל שאתם חושבים שהצלחתם לעמוד באותו מאפיין לאורך הלמידה, כך תצבעו שטח גדול יותר מאותו חלק בעיגול.

בשלושה חלקים מתוך עיגול ההערכה נכתבו שלושה מאפיינים המרכיבים את הלמידה, המנוסחים בלשון המשנה במסכת אבות:

"אם אין אני לי - מי לי?" – כלומר היכולת שלי להתמודד בכוחות עצמי עם שלל מקורות, להבין, להעמיק, לדון בהם ולחשוב כיצד הדברים הנאמרים בהם מתקשרים לחי.

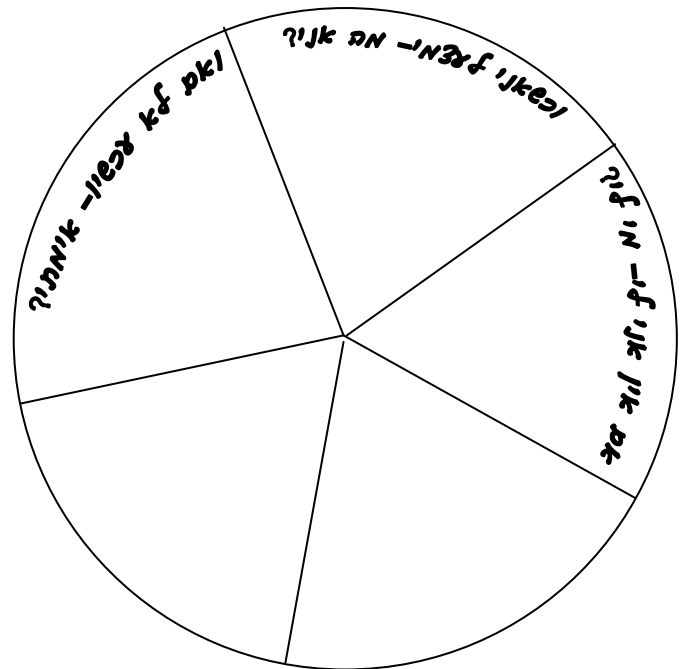
"וכשאני לעצמי - מה אני?" – כלומר היכולת שלי ללמוד יחד עם חברה/ בחברותא, לשתף פעולה, ולדעת לאפשר לחברה/ להשמיע את דעותי/דעותיה בכבוד מחד, ומאידך גם לעמוד על דעתי.

"ואם לא עכשיו אימתי?" – כלומר עד כמה ניצלתי את הזמן ללמידה, ולא לדברים אחרים.

שלושת המאפיינים הללו, משקפים בעינינו את המרכיבים החשובים ביותר בלמידה.

מלבד שלושת המאפיינים הללו עליכם לבחור עוד שני מאפיינים שחשובים ללמידה בעיניכם, לכתוב אותם בחלקים הריקים שבעיגולים, ולהעריך את עצמכם גם בהם באמצעות צביעתם (כפי שהוסבר קודם).

הערכה עצמית:

הערכת המורה:

